

מסמך

מדינת ישראל

משרד המדינה
הממשלה

אזור השטח המיועד
318.69

8.1969
פא.ה.ה.ה.

מחלקה

מסמך מוקד.

3

	
ועדת השרים העליונה לענין ירושלים	
שם	
8220 / 27 - א	
מספר פריט: 1082190	77.4/22 - 165
24/11/2013	02-111-08-11-10
מסמך פנימי	מסמך חיצוני
כתובת	

252-3

ס ו ד י

ס י ו ט א
סטינוגרמה

פ ר ו ט ו ק ו ל

ישיבת ועדת השרים העליונה לענין ירושלים

י"ז באלול תשכ"ט - 31.8.69

נכחו השרים: י. אלון - יו"ר,
מ. בגין,
ז. ורהפטיג,
מ. קול,
ח.מ. שפירא,
ז. שרף,
א. ששון.

נעדרו השרים: א. אבן,
י. אלמוגי,
מ. בנטוב,
ח. גבתי,
פ. ספיר,
י.ש. שפירא

ז. אגמון	- לשכת סגן ראש הממשלה
י. ארנון	- משרד האוצר
מ. בנבנישתי	- עיריית ירושלים
ש. הלל	- משרד החוץ
ד. חבקין	- הטכניון העברי
מ. ששון	- לשכת ראש הממשלה
י. חמיר	- משרד ראש הממשלה

מ. ניר - מזכיר הוועדה

רשם - י. חנני

היו"ר השר י.אלון:

אני פותח את ישיבת ועדת השרים לעניני ירושלים, עם הפרופ' חבקין מהטכניון, יו"ר ועדת האדריכלים שצריכה

היתה להמליץ לפנינו על חלוקת הגבול שבין ישיבת פורת-יוסף וישיבת הכותל, כדי להבטיח לשתייהן מבט על הכותל. מונחת על שולחנכם הצעה. אבקש מהפרופ' חבקין להשלים בעל-פה, או להשיב על שאלות שברצונכם לשאול.

השר א.ששון: קובל על ההחומר הגי' לידי השרים במאוחר.

היו"ר השר י.אלון: רצונכם שלא לדון בזה היום? תודה. אף על פי כן אינני לומע את סקירתו של פרופ' חבקין.

פרופ' חבקין: אני יכול להסביר בעל פה את נימוקי הוועדה. יש כאן שתי בעיות על שטח מצומצם מאוד. מצד סימסת המדרגות שיורדת אל הכותל

הוקמו שתי ישיבות - ישיבת פורת יוסף וישיבת הכותל. ישיבת פורת-יוסף הוקמה על השטח שישבה בו לפני מלחמת השחרור. ישיבת הכותל היא ישיבה חדשה. שתי הישיבות רצו להיות במקום, שממנו יוכלו להשקיף על הכותל והר הבית. כשהוועדה התחילה את עבודתה, היינו במצב שלשתי הישיבות היו חכניות, כל אחת לגבי חלקה שהיא קבלה. החכניות היו במצב של חכניות מוקדמות ולא חכניות לביצוע, חוץ כדי תכנון לפי חכניות אלה.

לישיבת פורת-יוסף היו טענות לגבי המקום המדויק שדחן לרשותה. נימוק נוסף - הקרבה של ישיבת הכותל שיושבת מעליה, דבר שהיה עלול להפריע לה מבחינת הרעש והמבט מתוך ישיבת פורת-יוסף. עמדנו על הבעיה של החכניות. ביקרנו בשטח מספר פעמים. נתברר לחברי הוועדה שיש צדק בטענות פורת-יוסף. (א) המקום שניחן להם היה צר ביותר. בדקנו את החכניות ונוכחנו לדעת, שהפנייה של פורת-יוסף דחוסה בי קיר תומך גבוה מאוד, שמתנשא לגובה ארבע קומות, לבין חצר קטנה שלא החאימה לגודל המבנה. לעומת זאת לישיבת הכותל לא היו לה טענות לגבי החכנון. רצו שהמצב ישאר כפי שהוא. אחרי שהוועדה חקרה אותם, שלגביהם יש שלוש נקודות שמעונינים בהן: (א) מבט לכותל התפילה ולהר-הבית. (ב) מקום להתפתחות הפנימיה. (ג) דבר נוסף שהיה חשוב לישיבת הכותל - אפשרות של בנייה מידית.

לאור הנקודות האלה בדקנו מספר אפשרויות: אפשרות אחת - של סיקום אלטרנטיבי של ישיבת הכותל באותו אזור, מקום שיבטיח לה אותם התנאים, שחשבנו כי הם חשובים בשבילה. מקום כזה לא נמצא. ברשות הוועדה לא עמדו אמצעים עצמאיים לבדיקת מקומות, אבל הסמכנו על מפות מעודכנות שהומצאו לנו על ידי הוועדה של ירושלים לעיר העתיקה, מפות עד אמצע החודש שעבר, מפות עם שטחים פנויים ושטחים שנמצאים למו"מ לפנינו. לאחר שבדקנו את השטחים האלה נוכחנו לדעת, שאין שטח מספיק שעונה על התנאים האלה, שיבטיח דירה לישיבת-הכותל.

בדקנו מספר דברים אחרים. שינוי תואי הדרך שיורד עש שער האשפות. שינוי התואי שירחיק את ישיבת הכותל מישיבת פורת-יוסף. בדקנו אפשרות של תוזה אחורה של ישיבת הכותל, על מנת להגדיל את המרחק בין שתי הישיבות. בדקנו

בדקנו אפשרות של משגב לדרך ושטח הקוטג'ים ונוכחנו לדעת, שממשגב לדרך יש מבט אבל לאחר שתיבנה פורת-יוסף לא יהיה מבט. כנ"ל בתי מחסה. נוכחנו לדעת שנקודת הזזה של ישיבת הכותל מערבה אפשרית, מבלי שהדבר יפריע למבטים אל הכותל. זה נבדק היטב על ידי קווי מבט והכיוונים הנחוצים.

ולכן המלצות הוועדה היו בכיוון זה: א) להזיז במידת האפשר את התואי של ישיבת פורת-יוסף לכיוון הכותל למזרח. זה למזרח יכול להתבטא עד לארבעה מטרים. המלצנו להזיז מערבה את ישיבת הכותל, מעבר למבנה הצלבני שעליו מוקם האולם. זה יוצא בסדר גודל של 13 מטרים. ביחד מתקבלת תזוזה שאנו חושבים למתאימה. זה יאפשר לישיבת הכותל את המבט הרצוי, וירחיק את שתי הישיבות במידה כזאת שיסאר ביניהן אותו מבנה צלבני שהמלצנו עליו שלא לצרף אותו לאף אחת משתי הישיבות, ולחפש בשבילו איזו שהיא פונקציה ציבורית: אולם חצונות למימצאים ארכיאולוגיים וכיוצא בזה. המלצנו לא לצרף אותו לאף אחת משתי הישיבות ולהשאיר אותו כמקום ציבורי. והמלצה אחרונה - אנו מבקשים את הוועדה לענייני ירושלים לשמור על אותם הגבהים מסימטת המדרגות צפונה, על מנת שיובטח מבט לכוחל אל התפילה מישיבת הכותל כפי שהיה. כלומר, לא לבנות שם בתים גבוהים צפונה לכיוון של היום. (השר מ. שפירא: כמה יש שם שטח?) יש מיבנה צלבני של מיסדר מלטה. השטח של הישיבה לא מוגבל. יש הינטרלנד מספיק בקנה המידה של הישיבה.

השר י. אלוני: אני מציע שתזדקקו למפה ח' ותחזיקו אותה בצורה הנכונה. פרופ' חבקין: (נותן הסברות). הכותל נמצא כאן. כאן בית הכנסת של פורת-יוסף. זה המבנה הצלבני, שעליו היה בזמנו אלמ. אולם הישיבה ובית הכנסת של ישיבת הכותל. אנו רוצים להזיז את בית הכנסת. בנקודה זו אנו מציעים להגדיל את שטח ישיבת הכותל. זה עניין של התפתחות הפנימית במשך הזמן, להבטיח שטח התפתחות, ולצרף שטח זה לפורת-יוסף. ההפסק שאחם רואים כאן הוא רחוב. ישיבת הכותל היתה קשורה על ידי גשר מעל לסימטה. (השר מ. שפירא: מה השטח של ישיבת הכותל והרחבה?) משנים וחצי - עד שנים ורבע דונם. מר תמיר: הבקשה הקודמת שלהם היתה בשני שלבים. חכנית זו כוללת את שני השלבים.

השר מ. בגין: מהי ההרחבה של פורת-יוסף?

פרופ' חבקין: עוד שלושת רבעי דונם (700 מטר).

השר א. ששון: האם הוקטן השטח של פורת-יוסף על ידי הסדר זה?

פרופ' חבקין: אדרבא, הוא הוגדל ב-700 מטר.

השר א. ששון: האם באחם בדברים עם ישיבת הכותל ופורת-יוסף?

פרופ' חבקין: שמענו דעתם של נציגי ישיבת הכותל ונציגי פורת-יוסף וגם את חוות-דעתם של האדריכלים.

השר מ. בגין: אני מציע ליו"ר, לאחר ששמענו את פרופ' חבקין, ולאחר שהתבוננו

בתכניות - מן הראוי לקיים ישיבה אל בראשותך עם וועדת המהנדסים

בראשותו של פרופ' חבקין עם הצדדים, ולפניהם תוצע הצעה זו. אם יסכימו -

אנו מרימים ידים באנחת הקלה. אם לא יסכימו - אני מציע שנערוך סיור עם פרופ'

חבקין. טוב מראה עינים מפות. אני, לצערי, אינני קורא את האותיות הקטנות על

המפות. לדעתי, צריכים לבחון אפשרות של הסכמת הצדדים לפי התכנית הזאת. אם יקבלוה - פתרנו את הבעיה. אם לא - נחליט כאן כיאות לגברים.

השר ז. ורהפטיג: שתי הערות. א) לפי שקראתי את החומר, נדמה לי שההצעה הזאת נותנת לפורת-יוסף יותר מאשר בקשו לכתחילה. אני שמח על כך. לכן אני חושב שלא צריך לחול עיכוב בקבלת ההחלטה.

(ב) אני חושב שאנו צריכים לעשות כל מה שאפשר כדי לורו את הבנייה מהרבה טעמים. ככל שבמוקדם יתנוססו שני בניינים גדולים מול הר הבית כך ייטב לנו. על כן חשוב להזדרז בהחלטת הבניין. כל השהייה בעניין זה לרועץ לנו. פעם החלטנו תוך שבוע לגמור דיון זה. זה נמשך ששה שבועות. צריכים לעשות כל מה שאפשר כדי להביא דיון זה לסופו עוד השבוע.

השר א. ששון: כדי ליישב את הסכסוך בין הצדדים היה כדאי לחכות.

השר י. אלון: רוב החברים חומכים בהצעת השר בגין. היא נראית גם לי. מפני שאם ההצעה לא תתקבל על דעת הצדדים, ממילא יערערו בפני ועדת השרים.

יש לי יסוד להניח, שההצעה תתקבל על דעת הצדדים. היה מאמץ רציני מצד האדריכלים לענות על הדרישות הבסיסיות של שני הצדדים, תוך הבטחת הדבר העיקרי - מבט על הכוחל, הפרדה פיסית בין חיי הישיבות ושטח של אפשרות פיתוח. אני מקווה שתהיה אפשרות לשכנע את הצדדים לקבל מסקנות אלו. אם דעתכם כדעת השר בגין, אני מקבל את ההצעה הזאת. אני מודה לוועדה ואנו נצטרך להטריח את פרופ' חבקין פעם שניה. (פרופ' חבקין יוצא).

השר ז. ורהפטיג: אבקש להקדים את סעיף ג'. אני רוצה לומר הערה אחת, כדי להסביר מדוע עניין זה דחוף. אנו מחקרבים לעונת הגשמים. אם לא ייעשה ניקוז עד לעונת הגשמים - יכול להיות הרס למונומנטים כפי יד אבשלום, קבר וכריה. לכן יש חשיבות לסעיף ג' שאני מביא. מה שיוחלט צריך להעשות עד לעונת הגשמים.

השר י. אלון: בינתיים נקח סעיף שלא מופיע בסדר-היום. כתוב שזה דחוף מאוד. אחר כך נעבור ~~לדיון~~ לויכוח שבין הוועדה הבין-משרדית ובין משרד החינוך לגבי מסגרת הלימודים של בית הספר התיכון במזרח ירושלים, מבחינת יכולתם של החלמידים ללכת לאוניברסיטה ערבית. ביקשתי להזמין את שר החינוך לשעה 9 יחד עם הוועדה הבין-משרדית. אני אופטימי, שלאחר הפתיחה ששמענו מיהודה המיר אין לנו צורך בדיון ארוך, ויהיה לנו זמן גם לעסוק בשאר הבעיות. אני מניח שכולכם זוכרים את הדיווח ואת ההצעות שהביא יהודה המיר. אולי הוא יסכם.

מר י. חמיר: הסברתי קודם כל את מצב הפינויים ומצב השטחים, שזה הרקע לכל חכנון העבודה שלנו. היות ואין לנו אפשרות לבנות אלא בשטחים שהתפנו או שיתפנו תוך זמן סביר. לדוגמא: במשך עשרת הימים האחרונים נותקו כל המגעים לריגל הדליקה באל-אקצה. אני מניח שזה יעבור והמצב יחזור לקדמותו. מפה זו שלפניכם מייצגת את השטחים הפנויים, את השטחים שיהיו פנויים לפי הערכתנו בשנה הקרובה. הצבע הכחום מייצג שטחים שהם בשלב פינוי. הצהוב - שטחים פנויים. האפור - דרכים. יש שני ריכוזים. מתוך הנחה שהשטח ~~הזה~~ העומד ~~לפנינו~~ להתפנות יתפנה בתקופה הקרובה, יהיו לנו שני גושים: גוש אחד על יד בית הכנסת חב"ד, בין שכונת הארמנים ורחוב חב"ד. הגוש השני - סביב בתי מחסה וישיבת פורת יוסף וישיבת הכוחל. גוש שלישי - שהולך לכיוון בית הכנסת המרוקאי.

בחור השטחים האלה נוכל להגיע בין 140-160 דירות + 50-60 דירות משוקמות, דהיינו תכנית דירות. נוסף לכך הקמת ישיבת פורת יוסף, ישיבת הכותל, הרחבת המתיבתא, שיכון עץ-חיים והרחבת חב"ד. נוסף לכך יש בתי הכנסת הספרדים, בית הכנסת הקראי ואפשרות של הקמת מלון אחד בתוך הרובע, ויתכן אפילו שנים. כמובן, כל זה יבוא לאישור, תוך תכנון מפורט לשנה הקרובה. דהיינו התחלת העבודה במשך החודש ובחוד הבא נגיע לבנין 70 דירות חדשות ו-15-20 דירות משופצות. אם תיגמר פרשת הדיון בין שתי הישיבות - נחזיל בשלב ראשון של בנין, והמשך שיקום בתי הכנסת הספרדים שהותחל בהם ובית הכנסת הקראי.

לגבי בית הכנסת של יהודה החסיד - אזכיר החלטה שנתקבלה כאן. ראינו את התכנית של פרופ' לואי כהן ועוד בדון בה. לדעתנו, אנו רוצים לתת מירב אפשרות למגורים ולישובות ולהסתפק בשיפוץ שנים-שלושה בתי כנסת. את מירב המאמצים להקדיש למפעלי מגורים ולישיבות שבהן יגורו. (השר י.אלון: הפרויקט של יהודה החסיד, אפילו אם זה יראה מבחינה ארכיטקטונית, הוא כל כך יקר, שיחייב גיוס הון מרובה כל כך, שלא הייתי ממליץ לעשות זאת. הייתי מעדיף לעשות כל מה שאפשר לשם איכלוס). השארנו את השטח הדרוש, כך שאנו לא מונעים את הקמת בית הכנסת של יהודה החסיד אפילו במתכונתו הגדולה. אבל לא זה הדבר המכריע.

השר ז.ורהפטיג: התחלנו בשיקום בית הכנסת של הרמב"ן.

מר י.תמיר: עבודה זו לא חופרע. אדרבא, מצאנו שיש לבית כנסת זה עוד ארבעה חאים ויש אפשרות לשפץ אותם.

השר י.אלון: מה שמדובר עכשיו - אלה יחידות הדיוור שציינת, הישיבות שציינת והמעונות, ההוסטלים. בפעם הקודמת הזכרת גם אפשרות של כמה חנויות.

אלה הם הפרויקטים העיקריים. אנו חייבים להתקדם לפי אפשרויות הפיננ. הקשיים המדיניים גדולים. נעשית עבודה שקטה וטובה. אני מצוין לשבחם של העוסקים בדבר. אף פינוי לא נתקבל בסקנדלים, לא בארץ ולא בעולם. מוטב להשקיע עבודה וכסף כדי להמנע מסיבוכים, אם כי בשעת הצורך נסתכן גם בסיבוכים כדי להגשים את העבודה הזאת.

השר מ.שפירא: טוב שיכולנו להעביר ענין זה בלי התנגדות יתר של החושבים

הערבים במקום. אבל מוטב שנגיד לעצמנו, שלאחר שנתיים וחצי לאחר

שחרור העיר העתיקה, אין עדיין ישוב יהודי ממש בתוך העיר העתיקה, מלבד ישיבה זו של בני עקיבא והנח"ל החעשייתי. ז"א יש עכשיו כמאה איש שגרים בעיר העתיקה ולא יותר. אני סבור שזה מחדל. (מר י.תמיר: יש קרוב ל-150 איש). אני שמח

על כל יהודי נוסף. היינו מרוצים אילו יכולנו לומר, שבעיר העתיקה נמצאים

כ-1,000 יהודים. לא שיבוא איזה מקום ויגיד: אתם רוצים? במשך כל הזמן לא

הצלחתם ליישב את מישהו, כי היהודים לא רוצים לגור בעיר העתיקה. ודאי יימצא

אדם מי שיטען כך. - מה שעבר עבר. אבל טוב שזה ישמש לקח לעתיד, שאין להפסיד

אף רגע לבנין ולישוב מקומות אלה. לא הייתי רוצה שאנו נבנה מקומות שיעמדו

ריקים ויצטרכו לחכות עד שמישהו ירצה לבוא ולגור שם. ראשית כל, כל יהודי שרוצה

לגור במקום זה צריך לקבל עדיפות ואח כל הבנייה להעמיד לרשותו. אני מתכוון

לאדם שרוצה באמת ובתמים לגור בעיר העתיקה ולא לצאת משם. שמעתי שיש יהודים

שגרו פעם בעיר העתיקה והם מוכנים לחזור אל נחלתם הראשונה. דבר זה צריכים לעשות בהקדם. הייתי רוצה לשאול את מר חמיר בקשר עם 150 הבחים שאנו עומדים להקים שם - בתי מחסה וכל השאר - האם כבר יש מועמדים רציניים שהם מוכנים עם גמר הבנייה להכנס למקום? מי הם? האם נענו אנשים שגרו פעם בעיר העתיקה? ועוד: עלינו עד כמה שאפשר להחיות את בנין הישיבות, כדי שיכנסו למקום כמה מאות צעירים. זה עשוי לקבוע את = דמותה של העיר היהודית העתיקה. ז"א לבנות ולא לחכות לשכנים, אלא כל אלה שרוצים בכך - לאפשר להם בהקדם לעבור לעיר העתיקה. אותו דבר ביחס להנויות. אמרת שיש בדעונוך להקים 20 חנויות. צריך לעשות זאת ועד כמה שאפשר להושיב שם יהודים. אמנם בשבת לא יוכלו לקנות בחנויות אלה, אבל בימות החול יוכלו לקנות גם אצל יהודים, ויהיה שם רובע יהודי. טוב שיהיה ליהודים חלק גם במסחר. תיקון וטיפוץ לא צריכים לקחת זמן רב, ועלינו לעשות פעולה זו בהקדם.

השר א. ששון: אמרת שהפינויים שנעשו - נעשו בלא סיבוכים. אני רוצה לציין, שבפגישה שהיתה לי עם נכבדי הערבים לאחר הדליקה באל-אקצה, הם העלו מה שאנו עושים כדי להשתלט על כל רחבת הכותל. הם העלו גם נקודה זו. עד כמה שאני מבין, הם רוצים לעשות מאמצים כדי למנוע את האנשים לפנות דירותיהם. הייתי מיעץ להחיש את המאמצים, לפני שפעולתם תשא פרי.

השר ז. ורפהטיג: כמובן שיהיה לחץ. במידה שנקרים להכנים יהודים, זה יחיש את המו"מ על הפינויים. כשהיו חלקים מיושבים על ידי יהודים, לא ינעם למשפחה ערבית לשבת בכוח שלה, בשעה שהיא יכולה לקבל דירה יותר טובה. אני מצטרף לדברים שאמר שר הפנים. אני יודע שנעשתה מלאכה עצומה. הייתי בשעתו בעד הכנסת יהודים לעיר העתיקה, אם כי היה יוצר סלמס. אבל כיום אי אפשר להחזיר את הגלגל אחורנית. יש כעת כמה קבוצות שעל ידי הצעת שיכון טוב אפשר למשוך אותם לחישוב בעיר העתיקה. אני מתכוון לנח"ל המתועש. לו היו מציעים להם דירות היו יותר זוגות מתחתנים. עכשיו הם מחכים. הוא הדין שיכון חב"ד. הרבי מניו-יורק אמר לי, שאם יתנו לו אפשרות של שיכון מסביב לבית הכנסת, יבואו 10 משפחות מאמריקה, אליהן יצטרפו כמה משפחות מכאן. ישוב של עשרים משפחות מסביב לבית הכנסת חב"ד נרא כמעשי. צריכים להתחיל בזה בהקדם.

בנוגע לבית הכנסת רמ"בן - אבוא כדברים עם מר חמיר. יש אפשרות להשיג קצת כסף לצורך בנין זה.

אני רוצה להעלות את הבעיה של בית רוטשילד. אני יודע שיש חביעה על בית זה מצד משפחת רוטשילד. (השר י. אלון: הם היו אצלי). הם רוצים להקים בבית זה ספריה מרכזית לכל הישיבות בעיר, שלא תצטרך כל ישיבה להקים ספריה משלה. (הכוונה לספריה שכבר דובר עליה, בנוגע לבית המקדש וכו'). הם מאוד מעוניינים. הם טוענים ששם זה לא רצין להיות הפקר. (השר י. אלון: יש מו"מ אתם).

(מר י. חמיר: הצעה זו הועלתה לפני כשבועיים. פנינו למשפחת רוטשילד לפני כשנה, הצענו להקים מפעל שיוסכם על ידי שני הצדדים. כעת הם באו עם הצעה משלהם). להם יש מו"מ אתי. רצינו להקים ספריה לענין העיר העתיקה. הם העלו מחשבה: למה כל ישיבה חקים ספריה משלה? למה לא לעשות מפעל עצום בבית זה? הם מוכנים לתת את הכסף לכך, בשבילם השם של רוטשילד חשוב כל כך. הם אומרים: למה לא תמסרו לנו את הבית כדי להקים בו מפעל יהודי מרכזי. שלחתי אותם

אל מר תמיר. אני חושב שלא כדאי לצנן אותם. דורותי רוטשילד היתה בעלת ההצעה. צריכים לחפש דרך לתת להם סיפוק. יועסקו בזה גם כמה עובדים.

אני מעלה את ענין עובדי הכותל. לפני כשנה וחצי פנינו שיינחן מספר דרות לעובדי הכותל. יש כעשרה עובדים. בשבילנו זה חשוב שיגורו במקום. יש ביניהם צעירים. אני חושב שזה יכול לחזק את הישוב, בפרט שמקום עבודתם שם.

אני מפנה את חשומת לבכם גם לבעיה של רכישת בתים ברבעים אחרים. בין אם אפשרי ליישב בהם חיכך או לא. הבית שבו הוקמה חנות הספרים שייכת ליהודים. החנות יפה מאוד. את החלק השני של הבית אפשר לשקם. אפשר לרכוש דירות ברבעים אחרים, אף אם כרגע לא נלע מה לעשות בהם. הייתי מציע שתוקם יחידת משנה בחוף היחידה של חברת ירושלם, שתשתדל לרכוש דירות, חנויות וחדרים בכל מקום בעיר, בין אם אפשר לעשות את השימוש בהם מיד או לא. טוב שזה יהיה בידינו. רציתי לשמוע מה בקשר עם תורת-חיים.

השר ז. שרף: רציתי לשאול את מר תמיר, אם הצד התקציבי סודר?

מר י. תמיר: זה בסגרת התקציב של השנה הזאת.

מר י. אלון: ההחלטה של ועדת השרים לעניני ירושלים היא החלטה עקרונית ולא תקציבית. אני לא רוצה שיחבל הרושם כאילו אנו מחליטים על

הצעת התקציב. אנו מציעים חכמה רב-שנתית, ואילו התקציב מבטיח את הביצוע רק לשנה זו.

השר פ. בגין: בימים אלה כדאי להסתמך על הנביא זכריה. אני רוצה להביא פסוק אחד:

"ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה". זאת

צריכ להיות ההנחה העיקרית שלנו לישוב ירושלים. על יד זה כתוב משהו על זקנים. (השר י. אלון: זה מכוון אלי) אך הסוף של הפסיק המדברים על ילדים וילדות הוא עיקר בעיני. כל עוד לא ישחקו ילדים וילדות בעיר העתיקה לא מלאנו תפקידנו. יישוב משפחות זה בעיני העיקר. (השר מ. שפירא: זכריה לא היה שר האוצר). ההנחה היא - משפחות קודם לכל. אולי אפשר לחשוב על פתיחת בית ספר בעיר העתיקה, אפילו בית ספר יסודי איזה שהוא, שיהיו שם אוטובוסים. הלא יש אוטובוסים ואפשר להביא את הילדים הביתה. שישמע קול פרינה של ילדים זה חשוב מאוד. אבקש לחשוב על זה.

אני הייתי מציע לסגן ראש הממשלה שיעשה אחת מן השתיים, או שיזמין לשיחה

אישית אתו את האנשים שאדבר עליהם, או שיביא אותם לוועדה. הייתי מעדיף את האפשרות השניה. למה כוונתי? היתה יחידה לרכישת נכסי דלא-ניידי: חנויות ובתים - במחלקה של יהודי תמיר. שמעתי שאנשים מאוד ממורמרים על שלא ניתן להם לבצע מה שרצו לבצע. (מר י. תמיר: בתוך העיר העתיקה?) אני יודע על מה אני מדבר.

היתה יחידה כזאת, וזה קשור עם מוסד ממלכתי אחר. (השר י. אלון: זה לא בעיר העתיקה, זה בעיר המזרחית. בדרחי דבר זה). הם אומרים שלא ניתן להם תקציב.

(מר י. אלון: אני מוכן להזמין אותם לישיבה סגורה של הוועדה). הם אומרים שבאו בדברים עם משפחות ערביות. עלי זה עשה רושם של תלונה כנה. לי חשוב הדבר לא מבחינת תלונות על העבר אלא לגבי עבודתנו בעתיד. (השר י. אלון: הם פועלים

יפה). אבקש להזמין אותם לישיבה סגורה של הוועדה ונשמע אותם. אני חושב שזה יהיה עדיף לוועדה שלנו ונדע איך לטכס עצה. אני מציע לזכור את פסוקי זכריה

ולעשות ככל האפשר למען המטרה הזאת. ב) להזמין יחידה זו (אחד או שנים מהם) לשמוע מה קרה ומה אפשר לעשות ברכישות שקטות.

השר י.אלון: בתכניות שבדקנו אותן שטח לבית הספר. הייתי רוצה לשמוע מיהודה מה בנוגע לזה. כמה זוגות צעירים מתנים אפשרות החישובים בעיר

העתיקה בקשר עם קיום בית ספר. ב) ענין החנויות ענין אקוטי מאוד. מספר

המבקרים בעיר העתיקה מצדיק פתיחת כמה עסקים ברובע היהודי שיזנו שירות למבקרים

ויהיו אבן שואבת ליותר מתושבים. ג) אני רוצה לדווח לוועדה, שנציג קרן

רוטשילד היה גם אצלי והעלה את האפשרות של הפיכת בית-רוטשילד לספריה תורנית

או לדבר דומה. הם בעצמם עוד לא ההליטו. סיכמתי אתם שבבוקר הבא בארץ נוכל

לשוחח על התכניות השונות. התכוונתי לברר עם הישיבות והאוניברסיטה, אם ספריה

תורנית מרכזית אחת תחסוך לישיבות ספריות נוספות באותם החומים. כי יש לי חשש

שתהיינה ~~מספרות~~ ספריות בכל ישיבה, חוץ מהספריה הכללית האחת. יש מחשבה

להקדיש את הבית לתולדות ירושלים מימי היבוסים. הם לא רוצים, הם מעוניינים

שבינתיים יהיו בבית משרדים. המשרדים לא יעמדו למפגע.

השר מ.שפירא: עם גמר בנין ירושלים המזרחית נחסל את המשרדים האלה.

מר יהודה תמיר: אינפורמציה נוספת. לא דיברתי על חכנית לעתיד לבוא. במשך

החודש הקרוב, בספטמבר, יכנסו עוד כ-150 יהודים לירושלים

העתיקה: לשיכון הסטודנטים שגמרנו אותן, קבוצת בית'ר, בית ברוך ובית-יהודה.

אם יכנסו כ-150 נפש נוספים לרובע, יהיו בו כ-300 וכמה נפש. יש ארבעה זוגות

שגומרים את הדירות בשבילים. זאת עבודה של השנה האחרונה. אפילו כדי לשקם בנין

דרוש זמן בין 9 ל-12 חודש. ב) אין מבנה אחד שעומד ריק שלא משפצים אותו. יש

מבנים שהורסים אותם, יש מבנים שאנו משפצים, אבל אין מבנה אחד שהוא מנוי

שלא משפלים בו. בונים בית-דפוס לנח"ל, מקום לעוד ארבע משפחות.

נקודה נוספת: כיום אין בעיה של מועמדים. אני לא מודאג. הלואי ויהיו

מספיק דירות כדי לספק את הדרישה.

לגבי החנויות - בשכונת הבא יוצא מכרז על עשר חנויות ברחוב היהודים

וברחוב בית-אל. לא רצינו להוציא מכרז על חנות בודדת. המדובר במבנים קיימים.

השיפוץ יקח 3-4 חדשים.

לגבי בית-ספר - איתרנו מקום לבית הספר. לנו היה רושם, היות וחורף שנה

תגורנה שם 100 משפחות - בית הספר לא יהיה בשימוש בזמן הקרוב. אני מוכן

לחזור ולבדוק ענין זה יחד עם העירייה. מקום פנוי נמצא, אפשר לגשש ולבנות.

הואיל והעירייה צריכה לנהל את בית הספר הזה, אתקשר אתה ואדווח.

השר י.אלון: מכיוון שנציג העירייה נמצא כאן, אני מבקש אותו להביא דבר זה

לידיעת העירייה. אין צורך להצביע בענין זה. רשמנו לפנינו את

ההצעות. השר קול, שאחר לישיבה, יקבל את החומר בכתב.

אבקש את אישורכם לצירוף שלושה אנשים לוועדן המשנה: את מר צבי אפרת -

ממשרד החוץ - לאיכלוס, הרב חורן - לוועדת הפיננסיים והסיכרזים, ומר שר -

ממשרד המשפטים.

מר י.תמיר: הושמעה כאן הערה בדבר רכישת רכוש מחוץ לרובע היהודי בחורף

החומות. עד עכשיו ~~לא~~ הוגבלנו לפעולה רק ברובע היהודי. ביחוד

מצד אנשי האוצר ואחרים נתבקשנו שלא לספל בדברים שאינם ברובע. בדברים אחרים

עד היום לא טיפלנו. זאת בעיה שצריכים לדון בה בהרחבה. במידה ונקבל אור-

ירוק - נטפל. עד היום לא סיפלנו בשום שטח מחוץ לשכונה.

השר י.אלון: אביא את ההצעה בפני אנשי האוצר.

השר ז.ורהפטיג: בשעתה הוקמה על ידי ועדת הפנים והשירותים ועדת-משנה לעניני

הר הזיתים. בוועדה הזאת הוחלט אז להרוס את הכביש הפנימי

מ"אינטו-קונטיננטל", שעבר דרך הר הזיתים. על סמך זה נחגלו קברים. כביש פנימי

זה אפשר היה להרוס בלי להזיק לתחבורה הכללית, מפני שזה היה כביש פנימי לשם
ציצור דרך, ולכן זאת לא היתה בעיה. עכשיו יש עוד בעיה. היות וזה נוגע לכמה
ענינים, הופניתי על ידי הגורמים השונים לוועדת ירושלים (זה נוגע גם לוועדת
החכנון של משרד הפנים).

ליו יד-אבשלום וקבר זכריה, כל אוחט מונומנטים שאנו עוסקים בשיקומם,

עובר קטע של כביש מסילואן שמחבר לכביש של יריחו. כביש זה, שהיה בתחילתו

צר, הורחב בהרבה על ידי הירדנים. כל הכביש הזה עובר על קברים, וזה כביש

פנימי שמחבר את סילואן עם כביש יריחו. יש עוד דבר, שבגלל הרחבתו הועבר הכביש

על גבי קברים. יש זעקת חמס מצד המשפחות ומצד הרבנות למה אין הורסים את

הכביש הזה. הכביש הזה קיים עוד מימי הבריטים, אבל הירדנים הרחיבו אותו.

קודם היה קטן. (א"ל השר מ.קול: גם בימי הבריטים עבר על קברים?) מוסרים לי

שכן. גם כביש יריחו עובר על קברים, אבל פה היתה הרחבה.

יש עוד דבר שכביש זה מפריע. ברגע שמסקמים את יד אבשלום ושאר

המונומנטים - הם נמוכים מהכביש. כשיורדים גשמים יש נזק למונומנטים, או שנעשה

ניקוז, מה שיצריך הריסת חלק של הכביש. ועדת אדריכלים שבדקה את הדבר מציעה

להרוס את הכביש הזה (גם ההרחבה וגם עצם הכביש) ולהעביר לכפר סילואן תחבורה

אלטרנטיבית. יש אפשרות לעשות זאת דרך הכביש שמוביל ליד שער האשפות ושם זה

יחבר לכביש יריחו. אני לא נכנס לתוך הבעיות הסכניות. בכל אופן, האדריכלים

של משרד התחבורה הושבים שהדבר אפשרי. בינתיים אפשר בכל אופן להרוס את ההרחבה,

על מנת לעשות את הניקוז. אז זה יכול להיות כביש חד-סיטרי. (השר י.אלון:

אני מבין שהסיבה להצעה להרוס את הכביש היא בגלל בתי הקברות). זאת הסיבה

העיקרית. בעיה נוספת שנוספה על הדחיפות, מפני שבלי הריסתה של חלק מהכביש

אי אפשר לעשות את הניקוז ליד יד-אבשלום ובעונת הגשמים הקרבה עלול להגרם

נזק למונומנטים אלה. כביש-חילוף הוא הכביש שעובר לדרך יריחו. (השר מ.בגין:

יש בכך משום חוסמת של זמן?) לא. כל התחבורה מכפר סילואן אינה גדולה.

האדריכלים שעוסקים בענין זה עמדו בקשר עם אנשי העיריה והתחבורה. ההצעה

הקונקרטית שלי תהיה - להסיל על אדום אחראי של משרד התחבורה, יחד עם העיריה,

למצוא אלטרנטיבה.

מר מ.בגנשתי: כביש זה הוא לא רק אחד הקשרים העיקריים לסילואן אלא הוא

נמשך גם לאבו-תור. זאת הגישה העיקרית מצד ירום. לכן כביש

זה הוא בעל חשיבות מרובה ולא רק כביש מקומי. ב) ההצעה הזאת הועלתה לפני שנה

על ידי האדריכל המתכנן של הר הזיתים ונזחחה. הסיבה העיקרית - שלא ניתן

להעביר כביש מסילואן דרך הוואדי למטה ועל ידי כך לסתום את הכביש הצר שעובר

משער האשפות. כשבאה משאית ממולך - יש בזה סכנת נפשות. אמנם מתכוונים להעביר

כביש נוסף בפרק הלאומי, אבל הכוונה תהיה אחרת - לנקות את הגשמים שבאים מהר-

ציון. אנו ניצור קשר חדש נוסף מהר ציון ליריחו. - יקח זמן רב עד שיוכלו למצוא אלטרנטיבה לכביש זה שמציעים להרוס.

יש בעיה של ניקוז, שקיימת באותו מקום. נחוץ חצי מיליון לירות לניקוז. בנחל קדרון מתנקזים כל מי הגשמים של ירושלים. אם מדובר על בעיה מקומית של ניקוז - אפשר לפתור אותה על ידי קשירת יד-אבשלום וקבר זכריה עם הניקוז שעובר במרחק 20 מטר. אבל עצם הריסת הכביש והעברתו - זה אחד הדברים המסובכים שלא ניתן לעשותו על בקלה.

השר י.אלון: אני לא חושב שנוכל להבהיר סוגיה זו בישיבה של היום. אולם הבעיה היא בעיה. גם ההצעה של שר הדתות וגם החשבה של עיריית ירושלים

סעונות שיקול. חסכינו לדעת למנות ועדה של מומחים, שתלמד נושא זה מכל הבחינות, מבחינה דתית, הנדסתית ותחבורתית. נתן להם חודש ימים זמן. (מר מ.בנבנשתי: את בעיית הניקוז אפשר לעשות בלי שום ועדה). את בעיית הניקוז אני משאיר לשר הדתות ולעיריית ירושלים, אבל לגבי הכביש - אי אפשר בלא ועדה שתורכב מנציגי העירייה, התחבורה, הדתות, מע"צ והאוצר. אם חסכינו - אצרך גם נציג ~~של~~ שלי.

(השר מ.שפירא: מן הראוי לשתף גם את משרד הפנים). יהיו ששה חברים (אני מוריד את הנציג האישי שלי). אני מציע שירכז את הוועדה איש התחבורה. הם יגישו הצעה מוסכמת או שתי הצעות נפרדות ואנו נבחר את מה שנראה לנו למתקבל על הדעת. אתן כתב-סינוס. בעיית הניקוז חוסדר במגע ישיר בין משרד הדתות ועיריית ירושלים

עד שיבוא שר החינוך, אבקש את היועץ המדיני לראש הממשלה לתת לנו סקירה תמציתית על הלכי הרוח בקרב האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים מאז השריפה באל-אקצה ועד היום.

השר מ.קול: אני מציע שיזמינו גם את נציג "אגד" לוועדה שתתמנה.

מר מ.ששון: אנסה לעשות זאת בקצרה. בכל זאת אני חושב שצריכים להתחיל לא מהעיר העתיקה אלא במה שמרחש מעבר לגבול וההשלכות מזה. אני מניח שיש

מי שמסתכל ומאזין לטלביזיה ולרדיו הירדני מאז השריפה באל-אקצה. מי שאיננו רואה ומי שאיננו שומע לא יכול להעלות בדמיונו הפורה ביותר - אני אומר זאת בכל האחריות - את ההשתוללות חסרת כל מעצור ורסן, שופעת שנאה והסתה דתית. אפילו בימי מלחמת ששת הימים (כשעוד לא הייתה טלביזיה), לא הגיעו הדברים לממדים של היום. יש אינדוקטרינציה יום-יומית של שעות, של שילוב בכל תכנית אפשרית נושאים של הסתה דתית. דבר שלא נשמע ולא נראה. הדבר מתחיל בזה שמביאים אנשי דת אל

סימפוזיון והם קוראים למלחמה-מצוה. מי שמסתכל בדבר זה כביכול נדהם: מה קורה פה? הלא הם יודעים שהמסגד לא נשרף, שהשריפה במסגד כובתה, ובכל זאת באיזה בטחון נאמר שממשלת ישראל תכננה וביצעה, ובאיזה בטחון ~~ה~~ מפזרים שם שקרים!

אני חושב שאני יכול לומר בבטחון מוחלט, שמלך ירדן ואנשיו יודעים את האמת לאמתה. יש לי סימנים שהם יודעים את האמת. ואם בכל זאת נעשה מה שנעשה - זה נעשה מתוך סילוף מכוון ומדיניות מכוונת. (השר מ.קול: התמונות של הטלביזיה שלנו לא ערבו לערבים). זה היה שירות גדול של הטלביזיה שלנו. (השר א.ששון:

לא הייתה טלביזיה אחרת שקלטה את מאורעות השריפה).

דוקא בתקופה זו הטלביזיה שלנו שקטה. לעומת זה מה מתרחש במזרח ירושלים?

אני חושב שאפשר לחלק שם את האנשים לשני סוגים: א) אנשי הדת המוסלמית במזרח

העיר; ב) אנשים חילוניים. לגבי אנשי הדת המוסלמים (הקדי, המופתי ואחרים) ראיתי אותם ביום השריפה וגם את האחרים. עדו אנשים ברחוב על יד המסגד ובכו בראותם את השריפה. נשים, ילדים וזקנים עמדו ובכו. דומה היה הדבר עליהם כאילו נחרב בית המקדש שלהם. לעומת זאת מתוך שיחות שלי עם האנשים האחרים שם ברור לי, שאנשי הדת לא מקבלים את הדבר כפשוטו. התפיסה שלהם לא מאפשרת להם לקבל את העובדה שקרבתם איזו חקירה. אני משוכנע שהם בכנות מאמינים שיש משהו מאחורי הדבר הזה. את מידת ה"משהו" כל אחד מסביר בצורה אחרת. "משהו" יהודי. יש פה, לפי דעתי, שיא של תהליך שהתחיל עם הכיבוש היהודי. זה התחיל בתפיסת הקרקעות, בנישול הווקף, זה הגיע לשיאו בענין זה. הנה המשך הקו של ההשתלטות היהודית על כל הענין הזה. לעומתם החילונים תוהים בשני דברים: א) מנין היה לו למבעיר הבעירה את הכסף; ב) אולי משהו עומד מאחוריו. הסיכום שלהם: תהיה תוצאת החקירה מה שתהיה, זה קרה בזמן שלטון היהודים והאחריות מוטלת עליהם.

איך הם פועלים? הם פועלים לפי כמה דברים. א) לפי הנחיות ממשלת ירדן.

ב) לפי קו שקבעו להם בעצמם. סך-הכל של הפעילות שלהם הוא מיצוע של שני קווים. הם ^{נבדלים} מממשלת ירדן ומכמה ממשלות ערביות בכך, שהם רוצים בתוקף - ובניגוד לעמדת מדינות ערב - לגשת לבנין המסגד. בעוד שמדינות ערביות מסוימות ניסו להשפיע עליהם להשאיר זאת כמונומנט. הם לא קבלו קו זה ונגשו לאסוף כספים.

לעומת זאת מתבלט קו מענין. בעוד שמדינות ערב רוצות לנצל מאורע זה כצשק כללי, הם רוצים לנצל אותו כדי ליצור להם מעמד דה-פקטו בעיר, של שלטון בתוך שלטון. תהליך זה התחיל מהרגע הראשון של השריפה ונמדך עד לרגע זה, והוא הולך ומתחזק. במה הדבר הזה מקבל את ביטוייו? כאשר הופיעה הוועדה המוסלמית העליונה הזאת - היא הופיעה בנוחנות הצהרות, מקבלת תנחומים, מברקים, מארגנת את כל ענין החקירה. ובכך הם גוף שנטל לעצמו סמכות, בלי שהשלטון יאפשר לו זאת. אנו התנגדנו לכך כל הזמן. היום קיים בירושלים מוסד זה שהוא בר-סמכות לגבי הגדה ולגבי העולם המוסלמי. ב) הם חיזקו את מעמדם על ידי כך, שהזמינו את ראשי הכנסיות הנוצריות לבוא אל המופתי ולהגיש לו תנחומים. הם הזמינו את ראשי הכנסיות. כשאלה באו - לא חיכה להם המופתי אלא מושל ירושלים לשעבר. הדובר והמקבל את המוזמנים היה מוניר אל-חטיב, הממונה על מזרח ירושלים. אחד מראשי הכנסיות אמר מה שאמר, דבר מקוצר. ענה צו המופתי והכניס בתוך דבריו את המלים: "אויבי האלהים" הם שעשו זאת, ועבד להתקפה עלינו - זאת תוצאה של המדיניות הישראלית. - וכל זה במעמד ראשי הכנסיות. כל ראשי הכנסיות היו שם: ארמנים, קתולים, אשורים - כולם היו בלי יוצא מן הכלל. הם שלחו שליחים אל הנוצרים ובקשו אותם לבוא אליהם. הם בקשו מהנוצרים כמה דברים שלא קבלו - הצהרה בכתב והודעה מפורשת שתאשים אותנו. באמצעות הארמנים הגענו לידי נוסחה שהיא מאוד מצומצמת, אבל בכל זאת הם שמו בפיהם של הנוצרים דברים. באותו מעמד התקף אותנו המופתי. זה נעשה ~~באופן~~ באותו ערב כשמופיעים ראשי הכנסיות בירדן לפני הטלביזיה ומשמיצים את ישראל. ז"א השלטון הירדני מסוגל לקחת את ראשי הכנסיות ולהגיד להם: עשו זאת וזאת. אבל גם אצלנו יכולים ראשי הכנסיות להופיע ולהגיד מה שהם אומרים. ראשי הכנסיה האורתודוקסית כאן ובעמאן אמרו דברים שלא יעלה

על הדעת. הנציגים כאן מוסרים כעין השתתפות בצער בנוסח מאוד זהיר כביכול, אוניקטיבי, והמופתי באוחז מעמד קם ומתקיף אותנו. לא רק זאת שאפשר לדרוש מראשי הכנסיה עצמן משטר אחר, אלא אנו כביכול לא התערבנו. ולמחרת מופיע בטלביזיה צילום, שהצטלמו בו אומר אל חטיב עם אנשי הכמורה.

גם ההצהרה של ראש הכבאים, שאמר שהיתה שריפה - מיד משהו דרש ממנו שיפרטם הכחשה. הוא שלח אותה לאל-קודס והיא הופיעה אחר כך ברדיו ירדן. גם הקונסולים, קונסול אחר קונסול, שאנו לא מכירים בהם - הקונסול התורכי, הקונסול הצרפתי הכללי - התייצבו אז המופתי אחד אחרי השני והביעו את הצער של ממשלותיהם. נוצר מוסד של שלטון בחור שלטון. ואנו יושבים ומסתכלים במחזה זה בלי לנקוף אצבע. (השר מ.קול: אלה הקונסולים שבמזרח העיר?) הקונסול הצרפתי הולך אל המופתי, גם הבריטי, גם האמריקאי. ידוע לנו שדיבר עם הקונסול התורכי על אפשרות להביא מתורכיה מומחים שיוכלו לבנות את המסגד מחדש.

אם כן היתה פעילות של אנשי דת, פעילות של מנזרים ופעילות של המועצה עצמה, שהתנהגה כאילו היתה מטה של שלטון, שמחכוון להרחיב את שלטונו. לי ברור שאפשר היה בכל זאת למתן את הפעולה הזאת על ידי פעילות אצל הקונסולים והכנסיות. אצל הכנסיות עשה מה שעשה משרד הפנים באמצעות הממונה על המחוז. הוא עשה פעולה שהמעיטה את הנזק. לא היתה החלטה בשום מקום להפסיק זאת, או להודיע לכנסיות שזה לא נסבל, כפי שלא היתה החלטה לגבי הקונסולים. כל זה נעשה כאשר הטלביזיה שלנו לא קיימת. אילו היה עכשיו דבר שרצוי לעשותו מבחינה תעמולתית - הרי זה לקחת את הטלביזיה שלנו ולתת לה שעות נוספות. הטלביזיה הערבית שלנו אינה עובדת והכל פתוח להסתתח.

הערכתי לגבי כל העניין הזה: ברור שלאחר שייגמר המשפט תצטרך הממשלה מיד לדון בכל מכלול הבעיות של היחסים שלנו עם המוסלמים. היחסים הללו אינם מסודרים, יש בהם ניגודי אינטרסים לפעמים, אבל יש צורך לספל בבעיה זו ולהחליט מה לעשות - האם ללכת לקראת פתרון הבעיות האפשריות לקראתם, או לא ללכת לקראתם. לא הייתי ממליץ בשלב זה, כרגע, לפתוח במערכה נגד ציבור המוסלמים בירושלים. מצד שני - לא הייתי מציע למסור להם שלטון בחור שלטון. מספיק יהיה על ידי רמזים למתן את הפעילות, אבל לפתוח בפעולה לאחר גמר המשפט. בין שני הקצוות האלה יש כמה וכמה דרכים באמצע שאפשר ללכת בהם. על כל פנים, אי אפשר להשאיר מצב זה ללא טיפול בסענה שלאחר כך נספל. כשם שאין צורך ללכת מיד לפעילות

חריפה. יש הרבה פעולות שאפשר לעשות באמצע. בעיקר צריכים לדעת מי מטפל בזה. אני לא טיפלתי בכל המכלול הזה, הואיל והיתה החלטה של הממשלה שמטפל בזה הצבא. (השר מ.קול: אפשר לקיים בירושלים שיח עם ראש הפטריארכים). משרד הפנים על-

ידי נציגו קיים טגעים - לא במסגרת של מדיניות כוללת. הן לגבי הקונסולים, הן לגבי המאמץ ליצור שלטון בחור שלטון. לדעתי צריכים לפעול גם לגבי הקונסולים וגם לגבי הכנסיות. אנשי הכנסיות, אם נפנה אליהם ולו במרו קל, ישמחו על כך ויגידו לערבים: סליחה, יש שלטון. אם לאו - אנו חושפים אותם.

השר א.ששון: אי אפשר להשלים עם כך שאנו חוזרים לימי המנדט. כל יום חמישי

ושישי כשהם יוצאים מהמסגד יש הפגנה. בימי התפילה במסגד היינו

כל יום שישי מתחשבים עם היוצאים. עכשיו כל יום שישי יוצאים בהפגנות וצריכים

לירות באוויר. זה דבר שאי אפשר להמשיך ולקיים אותו. ביום חמישי באה אליהם הודעה: היום צריכים לשבות - והם שובתים. מבחינה בטחונית אי אפשר להשלים עם זה. יש מחשבה מה לעשות כדי למנוע זאת.

מר מ. ששון: בתוך המערכה הזאת פעלו שלושה גורמי תקשורת עם הציבור. יש לנו רדיו ערבי שלדעתי - מותר לו גם לתת שבחים - עשה פעולה גדולה וחשובה ועושה יום-יום את הפעולה הזאת. (ב) העיתון "אל-אנבאר" שפעל בהסברה, (ו-ג) עד לדרגה מסוימת ולשלב מסויים גם העיתון "אל-קודס". בהתחשב בעובדה שניתנה אפשרות לעיתון זה לצאת בכוחות כאלה. עובדה היא שיצא למחרת במאמר "המסגד לא נשרף". למחרת יצא במאמר ראשי: נפגעו כמה מקומות, נגש מיד לתיקון. הרבה דברי הסתה מבחוץ לא נתן. פה היתה פעולה משולבת של הצנזורה ושלי להשפיע עליהם. הוא עבר בין הטיפות ולא נרטב. יחד עם זאת יש כמה דברים שנאמרים.

השר ז. ורדי: אני מניח שכל הבעיה תעמוד פעם לדיון בישיבת הממשלה. כמה דברים קונקרטיים: (א) ועד הנאמנים של הרכוש הנטוש, שהיום נמצא בידי המוסלמים ברובו, פנה אלינו - ויש השפעה למשרד האוצר והדחות על ועדים אלה - הם רוצים לתת תרומה לתיקון אל-אקצה, ושאלו אותנו אם אנו מסכימים. התכוונתי לדבר היום על כך עם ראש הממשלה. היום והועלתה שאלה זו, אני שואל: מה צריכה להיות המדיניות שלנו? ועדי הנאמנים הם שלנו, של הווקף הישראלי. אלה הם כספים שנמצאים ברשותם, שמוצאים לכל צרכי המוסלמים בארץ. מזה הם רוצים להקים תרומה לידי אותם האנשים שטר ששון הגדיר אותם כפי שהגדיר. (מר א. ששון: ההצעה טובה, אבל הם לא יקבלו).

(ב) הייתי מבקש את שר המשטרה שלא יהיה בכל יום ששי שם, גם מטעמי בטחון וגם מטעמי כבוד. (השר מ. קול: אתה צודק בהחלט). לא צריכים ליחס לזה חשיבות כל כך רבה. (מר מ. ששון: הרדיו הירדני מודיע שרגמו את שר המשטרה באבנים). (ג) לאחר יולי 1967, כאשר התחלנו לנהל שיחות עם ההנהגה המוסלמית, נתקבלה החלטה ששום משרד לא צריך להתעסק עם המוסלמים אלא משרד הבטחון בלבד. במשך כל הזמן לא היתה יזמה בידנו. לפני כמה חדשים באה יזמה מצד פתוחים לחדש את המבעים. לאחר החיפצות עם טגן ראש הממשלה חידשנו מבע זה. ב-17 לחודש ~~החדש~~ נתקיימה פגישה פרלמנטרית ראשונה, על מנת להכין את הפגישה הבאה. לרגל הדליקה נפסק המבע. הפגישה ב-17 לחודש נתקיימו והועלו כל מיני הצעות.

השר מ. קול: אני תומך בעמדתו של שר הדתות, אבל אני רוצה להרחיב את ההצעה. אני חושב שהממשלה צריכה להחליט להחזיר את הטיפול בעניינים אלה למשטרה. ביום השריפה היתה החלטה, שמבקשים את שר הבטחון לקבל עליו אחריות. (השר י. אלון: בקשה זו צריכה להפנות לממשלה). (ב) לפי דעתי, יש מקום לקיים שיחות נפרדות עם ראשי הדתות הנוצריות בירושלים ולהעמיד אותם על חומרת ההסתה הדתית, שהם כמנהיגים דתיים צריכים בעניין זה לעשות משהו כדי להרגיע וכדי למנוע את ~~ההתפרצות~~ ההתפרצות הזאת. או שיעשה זאת ראש העיר שיש לו אתם יחסים, או שר הדתות. גם אני מוכן לעשות זאת. אני מכיר אותם באופן אישי. ראוי לעשות זאת בשיחות אישיות ולא במשותף. לא יתכן שהם מצד אחד יצטלמו, ומצד שני -

יש לדרוש מהם למה לא פרסמו תגובה נגד ההסתה. (השר ז. ורהפטיג: תהיה היום הודעה שגם ראשי הכנסיות חותמים עליה). בעיקר יש להעמיד אותם על חומרת הדבר, שראשי הכנסיות שלהם הופיעו ברדיו עמאן והאשימו את ישראל. יש מקום להגיד להם, שהם היושבים בירושלים חייבים להגיד את האמת. זה מטיל צל על הכנסיות הללו.

בצורה כזאת צריכים להציג דבר זה. זה דבר שלא נשמע כמוהו, שהופיעו בטלביזיה ודברו כמו שדברו. בענין זה צריך להיות סיכום.

השר י. אלוז: אני רוצה לשמוע דעתו של הלל על שני האפשרויות: א) שממשלת ישראל

תביט מחאה למרכזים העולמיים של אותן הכנסיות שהשתתפו ברדיו עמאן; ראינו שהנציגים שלהם ברדיו ובטלביזיה עמאן אמרו דברים כאלה וכאלה, נוכח העובדה שיש משפט. (מר מ. קול: אין מרכזים עולמיים כאלה. הסמכות העליונה היא בעיר העתיקה. לארמנים ולאורתודוקסים יש מרכזים פה. צריכים לדבר עם הפטריארך). צריכים לדבר עם הסמכות העליונה בכל מקום שהיא. ב) אני רוצה לשמוע דעתו של הלל, איך יתקב הדבר שאותם כמרים בירדן שהשתתפו בהסתה לא יורשו לבוא לישראל לשם ביקור.

מר הלל: אני מעביר את הדברים לשר. אבל לעת עתה אני יכול לומר איך הדברים

נראים לי. פעולה מחאה רשמית לא נראית לנו. מפני שמחאה רשמית גלויה יכולה לגרור אחריה תגובה רשמית שלא נוכל להיות אחת. ממילא אנו עושים פעולה בכל המרכזים (גם המוסלמים, כגון תוריה ואיראן) כדי למנוע כל תגובה רשמית, כדי להגיע לכמה ראשי דת לרבות האפיפיור, שאנו דברים מסויימים. עם כל הכאב והצער שיש לנו עם הפרסים והתורכים, תגובת העתונות הייתה שם לא משושה ולא נגדנו. הפעולה צריכה להעשות בשקט על ידי הוצעת הרוח מן המפרשים בצורה זו או אחרת. ממילא לא נראה לנו שבתקופה זו נטיל איסורים וחרמות. אנו לא מוכנים להרחיב את הסכסוכים. יתכן שהיו דברים שצריך היה לתת עליהם את הדעת לפני חצי שנה או שנה. עכשיו כל דבר שצריכים לתת עליו את הדעת גם לגבי ראשי הדת הנוצריים וגם לגבי ראשי הוקף - זה הזמן הפחות מתאים לטיפול.

כל הדברים על הקונסולים היו ידועים. הם היו ידועים כל הזמן. עכשיו זה הפעם הראשונה שהקונסולים עשו גם פעולה חיובית כלשהי. הקונסול האמריקאי קרה לו שעלה על הגל הנכון. יש עדויות מושינגטון שהדיווחים שלו היו דיווחים נכונים, לא רק לגבי השריפה אם ישראל אשמה או לא, אלא מה מצב רוחה של האוכלוסיה הערבית בשטחים. יתכן שקודם היה מקום לפעולה לגבי הקונסולים בגלל דברים שעשו או לא עשו, אבל כרגע הזמן לא נוח ולא מתאים. אותו תהליך שצריך משה ששון, של איזה שהוא הכדל בין זיקתם של הערבים בשטחים המוחזקים והערבים מעבר לגבול בענין שיקום אל-אקצה - נראה לנו חשוב, דבר שהוא באיבו. אבל המגמה העיקרית שלנו - אם נצליח בגלל זה שיש אינטרסים שונים של ערבים, של אלה הרואים את הר הבית נגד עיניהם ושל אלה הרוצים להחריב את המשק ואת התעשייה, ולמה לא יחריבו את הר הבית? גישתנו, לפי דעתי, צריכה להיות לטפח את הגישה הערבית המתונה ולא להגיע לסיכומים מרחיקי לכת. כאמור, התגובה שלי הייתה תגובה ראשונית ויש הצעות שאעביר לשר.

השר מ. רגין: הדברים הם משולבים. אולי אגיד דברים שהם לא שייכים במישרים

לסמכותה של הוועדה. אבל הסוגיה הגדולה הועלתה וחובה עלינו

להתייחס אליה.

מה שסיפר מר משה ששון הוא מדאיג. לא משום כך שמתנהלת הסתה, אלא משום

שאין התקפת נגד שלנו. אני חושב שמעולם לא הייתה שעת כושר בשבילנו לעבור להתקפת נגד מאשר בשבועות האחרונים. אבל מה לעשות כשידידנו מה הלל אומר, שיעביר את ההצעות לעמיתנו שר החוץ. המדובר לא להעביר לשר מה שהוצע כאן, אלא בהבנה שבימים אלה השיטה אינה של טאלירן, שהלשון סתמה על המחשבה, בימים אלה מתנהלת המדיניות ואפילו הדילומטיה באמצעי הקשורת המשפיעים על הציבור הגדול. אני מדבר על התקופה עד לדיון באו"ם. ~~כל עוד~~ לא נצא בזעקה לעולם על ההסתה שמזכירה את ימי הביניים או את הנאציזם - לא מלאנו את חובתנו. מאז ימי הביניים והנאציזם לא התנהלה הסתה כזאת על רקע דתי או לאומי, על דליקה שהרקע שלה הוא טוב-יודיאה. אלה שלושה דברים שהעולם הנוצרי מבין: מה זה ימי הביניים, מה זה נאציזם ומה זה "טוב יודיאה". יש לנו אמצעים להפעלה והדברים לא נעשו. באמריקה יש קשרים בין נציגי הדת היהודית ובין נציגי הדתות האחרות, יש ארגונים משותפים, אפשר להפעיל אותם. זה לחם חוקם לצאת נגד הסתה גזעית-דתית. יש לזה ערך רב שרב ואפילו רביי מזדמנים יחד עם פאטר קתולי וכומר פרוטסטנטי או פרוביטריאני, ויחד יצאו בהודעה משותפת ברדיו, בסלביזיה ובניו-יורק-טיימס. אפשר להפעיל זאת ולא לחכות לשום דבר.

ביחס לעניינים הפנימיים הצעה קונקרטית: הייתה הודעה של הקדים המוטלמים והדרוזים ברדיו שלנו, הודעה טובה מאוד כנגד הודעתם של יושבי ההחכמה. אני מציג לשגר משלחת של אותם הקדים שלנו אל כנס של נציגי הכנסיות שבקרו אצל המופתי. ז"א לזמן את נציגי הכנסיות הקתוליות, הפרובוסלבית והארמנית יחד עם הקדים שלנו. צריכים לעשות זאת ברוב פאר והדר וצילום. במקום הודעה סתמית מצדם, שילכו לכמש אותה יחד עם חבריהם מדתות אחרות כמו שהעלו אותה. להגיד: אנו היים עם היהודים 21 שנה, אתם צריכים להיות מעוניינים שלא תהיה הסתה. פגישה כזאת בין כמרים למיניהם יכולה להביא תועלת. כלומר, להפעיל את הקדים שלנו שיפנו במכתב: אנו רוצים לראות אתכם. אפילו עם קונסול מארץ מוטלמיק כדאף לעשות פגישה כזאת, שקדי מוטלמי כזה ידבר עם מישה מפרס ומתורכיה.

השר י.אלון: אבקש מהלל לדווח לשר החוץ על ההצעות שנשמעו כאן. אם צריך להוציא קטעים מהפרוטוקול לצורך זה - לרשותך. - ההצעה של השר

בגין, על הפעלת ועדה משותפת של יהודים ונוצרים בכמה ארצות (כפרס באמריקה) זאת אחת ההצעות הטובות שנשמעו כאן היום. (ב) אני מציג לעצמנו שלא לדון על מעמד הקדים/בירושלים לפני פסק-הדין. האמת היא שמשה ששון העלה את ההצעה

גם לפני השריפה. על מדרם של הקדים קיימת שיחה ראשונה עם ראש הממשלה. זאת בעיה מאוד מסובכת. היום, על רקע הרגישות בעולם מחמת שריפת אל-אקצה, יימצא מי שיפרש זאת כפעולה של נקמה. אין ברירה אלא לחכות עד לאחר המשפט, ואולי זה יהיה גם אחרי הבהירות. (ג) אני מבקש את משה ששון לזמן את עצמו לשיחת עם כל אחד מהכמרים שהתנהגו שלא כשורה, לפי דעחו, ולהגיד להם שעמדתם התמיתה את חברי הממשלה. (מר מ.ששון): איש הקשר הוא איש שר הפנים, אבקש את עזרתו). היות ואני יודע שאחת איש ראש הממשלה ואחת מיטיב לדבר בשפתם, הזמנו את עצמכם - אחת ואיש משרד הפנים - עם כל אחד לחוד ותדברו אתו דברים קשים אם לא נהג כהלכה. אפילו לא תחנו לזה פרסום ברבים. החגובה הראשונה שתאפשר

לנו לנקוט צעדים חריפים מתוך דיווח על המגעים שלכם.

לגבי הקדים הישראליים - לא כולם התנהגו באותה צורה. היינו צריכים להפעיל את יועץ ראש הממשלה לענייני הערבים, כדי להבליט היטב בלי לגלות את השלילה. אנו מטפלים גם בחופעה יוצאת דופן שהיחה בגליל המערבי, כדי לקרוא אותו לסדר בצורה לא נוסבית. אינני בטוח אם חבורה זו מסוגלת להתמודד החמודות נוספת מעבר למה שעשתה. ההצעה ראויה לדיון. אבדוק באיזה מצב נמצאים הקדים. הם מלאו תפקיד חיובי ברדיו הערבי, ופעילות זו פעלה יפה. אני מברך אותם על כך. דאגתי שידעו כמה אנו מעריכים דבר זה. אבקש את היועץ לענייני הערבים לבדוק את הדבר בדיקה נוספת. אם יהיה צורך בפגישה חברתית כזאת - אשקול. אם לא כולם יעמדו כזה - אנו יוצאים נפסדים.

לגבי החזרת ענין הבטחון לידי הממשלה - אני לא מציע שנעסוק בענין זה פה. אם יש לשר הממשלה הצעה - יביא אותה לממשלה.

מר ט. קול: הצעתי הצעה ואני חוזר עליה - שתהיה פגישה עם כל אחד בנפרד.

כמעט כל שבוע באות קבוצות של צליינים נוצרים. בכל פעם דורשים לפנייהם. יש מקום שבזמן שנפגשים עם קבוצה צליינים, שישימו את הדבר בפניהם ויתנו לו פרסום.

אני שואל את היו"ר עוד שאלה: יש באפשרותו של משרד התיירות להזמין מראשי הברורה הנוצרית בארצות שונות שיבואו יחד עם קבוצות צליינים. כשנוסעת קבוצת צליינים מצרפת או מאמריקה הלטינית, ויודעים שיש שם יידיים, אפשר באותה הזדמנות לשלוח הזמנה. זה כמעט לא עולה לנו. והנה מופיע כומר בעל עמדה ושמ ואנו מקבלים אותו. יש הזדמנות שהוא יגיד איזה דבר. אני שואל: האם הוועדה חושבת שכדאי לעשות הזמנות אחרות כאלה? אני מוכן להטיל על מנהל ~~המחלקה~~ לשכת התיירות, בהתייעצות עם השגרירויות - לא באופן מלאכותי אלא כמו שבא הארכיבישוף של יורק עם קתלין.

השר י. אלוץ: הרעיון נראה לי, בתנאי שההזמנה תיעשה בדרך של שיגרה, שלא תהיה התייחסות לענין אל-אקצה, אלא מביאים אותם בחור תיירים

וכשהם כאן - אפשר להסביר להם כמה מדובר. לא הייתי רוצה שיחשבו שמזמינים אותם כדי לסחוט מהם הודעה.

מר הלל: מזמינים ראשי דת מוסלמים באופן ספורי. השתמשנו בזה שבועידת רחובות היו כמה מוסלמים. לקחנו אותם אל המקום.

מר ט. ששון: לגבי האפשרות של הזמנת קדים ישראליים ליגע עם ה צרים - הצעתי היא כפי שהמלצת, שנקיים מגע אישי עם כל אחד מראשי הכנסיות. הוא הדין לגבי ענין זה: אנו לא מעוניינים ליצור מהם גוף מועל ומשפיע. בסיכום שלך לגבי אפשרות התגובה כלפי הפעילים מבין הערבים, הצעת לא לגשת לפתרון סופי לפני סיום המשפט. מכאן ועד לאפס פעולה המרחק רב.

מר י. אלוץ: הייתי רוצה שתגבירו את הפיקוח על אל-קודס. ב) להמשיך במערכת השיחות שקיימנו עד עכשיו. יש לזה הסיבות רבה ואין צורך

בהחלטה מיוחדת.

ס י ו ט א
סטינוגרמה

ס ו ד י

פ ר ו ט ו ק ו ל

ישיבת ועדת השרים העליונה לענין ירושלים

י"ז באלול תשכ"ט - 31.8.69

נכחו השרים: י. אלוך - יו"ר,
מ. בגין,
ז. ורהפטיג,
מ. קול,
ח.מ. שפירא,
ז. שרף,
א. ששון.

נעדרו השרים: א. אבן,
י. אלמוגי,
מ. בנטוב,
ח. גבתי,
פ. ספיר,
י.ש. שפירא

ז. אגמון	- לשכת סגן ראש הממשלה
י. ארנון	- משרד האוצר
מ. בנבנישתי	- עיריית ירושלים
ש. הלל	- משרד החוץ
ד. חבקין	- הטכניון העברי
מ. ששון	- לשכת ראש הממשלה
י. תמיר	- משרד ראש הממשלה

מ. ניר - מזכיר הוועדה

רשם - י. חנני

היו"ר השר י. אלוז:

אני פותח את ישיבת ועדת השרים לענייני ירושלים, עם הפרופ' חבקין מהטכניון, יו"ר ועדת האדריכלים שצריכה

היתה להמליץ לפנינו על חלוקת הגבול שבין ישיבת פורת-יוסף וישיבת הכותל, כדי להבטיח לשתייהן מבט על הכותל. מונחת על שולחנכם הצעה. אבקש מהפרופ' חבקין ~~לשקול~~ להשלים בעל-פה, או להשיב על שאלות שברצונכם לשאול.

השר א. ששון: קובל על שהחומר הגי' לידי השרים במאוחר.

היו"ר השר י. אלוז:

רצונכם שלא לדון בזה היום? חודה. אף על פי כן אינני לשימוע את סקירתו של פרופ' חבקין.

פרופ' חבקין:

אני יכול להטביר בעל פה את נימוקי הוועדה. יש כאן שתי בעיות

על שטח מצומצם מאוד. מצד סימטת המדרגות שיורדת אל הכותל

הוקמו שתי ישיבות - ישיבת פורת יוסף וישיבת הכותל. ישיבת פורת-יוסף הוקמה

על השטח שישבה בו לפני מלחמת השחרור. ישיבת הכותל היא ישיבה חדשה. שתי

הישיבות רצו להיות במקום, שממנו יוכלו להשקיף על הכותל והר הבית. כשהוועדה

התחילה את עבודתה, היינו במצב שלשתי הישיבות היו תכניות, כל אחת לגבי חלקה

שהיא קבלה. התכניות היו במצב של תכניות מוקדמות ולא תכניות לביצוע, חוץ

כדי תכנון לפי תכניות אלה.

לישיבת פורת-יוסף היו טענות לגבי המקום המדויק שחנן לרשותה. נימוק

נוסף - הקרבה של ישיבת הכותל שיושבת מעליה, דבר שהיה עלול להפריע לה מבחינת

הרעש והמבט מחוץ ישיבת פורת-יוסף. עמדנו על הבעיה של התכניות. ביקרנו בשטח

מספר פעמים. נתברר לחברי הוועדה שיש צדק בטענות פורת-יוסף. א) המקום שניתן

להם היה צר ביותר. בדקנו את התכניות ונוכחנו לדעת, שהפנייה של פורת-יוסף

דחוסה בי קיר חומך גבוה מאוד, שמתנשא לגובה ארבע קומות, לבין חצר קטנה

שלא התאימה לגודל הטבנה. לעומת זאת לישיבת הכותל לא היו לה טענות לגבי התכנון.

רצו שהמצב ישאר כפי שהוא. אחרי שהוועדה חקרה אותם, שלגביהם יש שלוש נקודות

שמעוניינים בהן: א) מבט לכותל התפילה ולהר-הבית. ב) מקום להתפתחות הפנימיה.

ג) דבר נוסף שהיה חשוב לישיבת הכותל - אפשרות של בנייה מידית.

לאור הנקודות האלה בדקנו מספר אפשרויות: אפשרות אחת - של מקום

אלטרנטיבי של ישיבת הכותל באותו אזור, מקום שיבטיח לה אותם התנאים, שהשבנו כי

הם חשובים בשבילה. מקום כזה לא נמצא. ברשות הוועדה לא עמדו אמצעים

עצמאיים לבדיקת מקומות, אבל הסמכנו על מפות מעודכנות שהומצאו לנו על ידי

הוועדה של ירושלים לעיר העתיקה, מפות עד אמצע החודש שעבר, מפות עם שטחים

פנויים ושטחים שנמצאים למו"מ לפנינו. לאחר שבדקנו את השטחים ~~האלה~~ האלה נוכחנו

לדעת, שאין שטח מספיק שעונה על ~~ההתנאים~~ ההתנאים האלה, שיבטיח דירה לישיבת-

הכותל.

בדקנו מספר דברים אחרים. שינוי תואי הדרך שיורד עש שער האשפות. שינוי

התואי שירחיק את ישיבת הכותל מישיבת פורת-יוסף. בדקנו אפשרות של חלוקה

אחורה של ישיבת הכותל, על מנת להבדיל את המרחק בין שתי הישיבות. בדקנו

בדקנו אפשרות של משגב לדרך ושטח הקוטג'ים ונוכחנו לדעת, שממשגב לדרך יש מכס אבל לאחר שתיבנה פורת-יוסף לא יהיה מכס. כנ"ל בתי מחסה. נוכחנו לדעת שנקודת הזזה של ישיבת הכותל מערבה אפשרית, מבלי שהדבר יפריע למבטים אל הכותל. זה נבדק היטב על ידי קווי מכס והכיוונים הנחוצים.

ולכן המלצות הוועדה היו בכיוון זה: א) להזיז במידת האפשר את התואי

של ישיבת פורת-יוסף לכיוון הכותל למזרח. זה למזרח יכול להתבטא עד לארבעה מטרים. המלצנו להזיז מערבה את ישיבת הכותל, מעבר למבנה הצלבני שעליו מוקם האולם. זה יוצא בסדר גודל של 13 מטרים. ביחד מתקבלת חזוזה שאנו חושבים למתאימה. זה יאפשר לישיבת הכותל את המבט הרצוי, וירחיק את שתי הישיבות במידה כזאת שישאר ביניהן אותו מבנה צלבני שהמלצנו עליו שלא לצרף אותו לאף אחת משתי הישיבות, ולחפש בשבילו איזו שהיא פונקציה ציבורית: אולם תצוגות למימצאים ארכיאולוגיים וכיוצא בזה. המלצנו לא לצרף אותו לאף אחת משתי הישיבות ולהשאיר אותו כמקום ציבורי. והמלצה אחרונה - אנו מבקשים את הוועדה לענייני ירושלים לשמור על אותם הגבהים מסימטת הסדרגות צפונה, על מנף שיובטח מכס לכותל אג התפילה מישיבת הכותל כפי שהיה. כלומר, לא לבנות שם בתים גבוהים צפונה לכיוון של היום. (השר מ.שפירא: כמה יש שם שטח?) יש מיבנה צלבני של מיסדר מלטה. השטח של הישיבה לא מוגבל. יש הינטרלנד מספיק בקנה המידה של הישיבה.

השר י.אלון: אני מציע שתדקקו למפה ח' ותחזיקו אותה בצורה הנכונה.

פרופ' חבקין: (נותן הסברות). הכותל נמצא כאן. כאן בית הכנסת של פורת-יוסף.

זה המבנה הצלבני, שעליו היה בזמנו אג אולם הישיבה ובית הכנסת של ישיבת הכותל. אנו רוצים להזיז את בית הכנסת. בנקודה זו אנו מציעים להגדיל את שטח ישיבת הכותל. זה עניין של התפתחות הפנימית במשך הזמן, להבטיח שטח התפתחות, ולצרף שטח זה לורת-יוסף. ההפסק שאחם רואים כאן הוא רחוב. ישיבת הכותל היתה קשורה על ידי גשר מעל לסימטה. (השר מ.שפירא: מה השטח של ישיבת הכותל והרחבה?) משנים וחצי - עד שנים ורבע דונם.

מר תמיר: הבקשה הקודמת שלהם היתה בשני שלבים. תכנית זו כוללת את שני השלבים.

השר מ.בגין: מהי ההרחבה של פורת-יוסף?

פרופ' חבקין: עוד שלושת רבעי דונם (700 מטר).

השר א.ששון: האם הוקטן השטח של פורת-יוסף על ידי הסדר זה?

פרופ' חבקין: אדרבא, הוא הוגדל ב-700 מטר.

השר א.ששון: האם באחם בדברים עם ישיבת הכותל ופורת-יוסף?

פרופ' חבקין: שמענו דעתם של נציגי ישיבת הכותל ונציגי פורת-יוסף וגם את

את חוות-דעתם של האדריכלים.

השר מ.בגין: אני מציע ליו"ר, לאחר ששמענו את פרופ' חבקין, ולאחר שהתבוננו

בתכניות - מן הראוי לקיים ישיבה אג בראשותך עם וועדת המהנדסים

בראשותו של פרופ' חבקין עם הצדדים, ולפניהם תוצע הצעה זו. אם יסכימו -

אנו מרימים ידים באנחת הקלה. אם לא יסכימו - אני מציע שנערוך סיור עם פרופ'

חבקין. טוב מראה עינים מפות. אני, לצערי, אינני קורא את האותיות הקטנות על

המפות. לדעתי, צריכים לבחון אפשרות של הסכמת הצדדים לפי התכנית הזאת. אם יקבלוה - פתחנו את הבעיה. אם לא - נחליט כאן כיאות לגברים.

השר ז. ורהפטיג: שתי הערות. (א) לפי שקראתי את החומר, נדמה לי שההצעה הזאת נותנת לפורת-יוסף יותר מאשר בקשו לכתחילה. אני שמח על כך. לכן אני חושב שלא צריך לחול עיכוב בקבלת ההחלטה.

(ב) אני חושב שאנו צריכים לעשות כל מה שאפשר כדי לזרז את הבנייה מהרבה טעמים. ככל שבמקדם יתנוססו שני בנינים גדולים מול הר הבית כך ייטב לנו. על כן חשוב להזדרז בהתחלת הבנין. כל השהייה בענין זה לרועץ לנו. פעם החלטנו תוך שבוע לגמור דיון זה. זה נמשך ששה שבועות. צריכים לעשות כל מה שאפשר כדי להביא דיון זה לטופו עוד השבוע.

השר א. ששון: כדי ליישב את הסכסוך בין הצדדים היה כדאי לחכות.

השר י. אלון: רוב החברים תומכים בהצעת השר בגין. היא נראית גם לי. מפני שאם ההצעה לא תתקבל על דעת הצדדים, ממילא יערערו בפני ועדת השרים.

יש לי יסוד להניח, שההצעה תתקב על דעת הצדדים. היה מאמץ רציני מצד האדריכלים לענות על הדרישות הבסיסיות של שני הצדדים, תוך הבטחת הדבר העיקרי - מבט על הכותל, הפרדה פיסיית בין חצי הישיבות ושטח של אפשרות פיתוח. אני מקווה שתהיה אפשרות לשכנע את הצדדים לקבל מסקנות אלו. אם דעתכם כדעה השר בגין, אני מקבל את ההצעה הזאת. אני מודה לוועדה ואנו נצטרך להטריח את פרופ' חבקין פעם שניה. (פרופ' חבקין יוצא).

השר ז. ורהפטיג: אבקש להקדים את טעיף ג'. אני רוצה לומר הערה אחת, כדי להסביר מדוע ענין זה דחוף. אנו מתקרבים לעונת הגשמים. אם לא ייעשה ניקוז עד לעונת הגשמים - יכול להיות הרס למונומנטים כמו יד אבשלום, קבר זכריה. לכן יש חשיבות לטעיף ג' שאני מביא. מה שיוחלט צריך להעשות עד לעונת הגשמים.

השר י. אלון: בינתיים נקח טעיף שלא מופיע בסדר-היום. כתוב שזה דחוף מאוד. אחר כך נעבור ~~לדיון~~ לויכוח שבין הוועדה הבין-משרדית ובין משרד החינוך לגבי מסגרת הלימודים של בית הספר התיכון במזרח ירושלים, מבחינת יכולתם של התלמידים ללכת לאוניברסיטה ערבית. ביקשתי להזמין את שר החינוך לשעה 9 יחד עם הוועדה הבין-משרדית. אני אופטימי, שלאחר הפתיחה ששמענו מיהודה חמיר אין לנו צורך בדיון ארוך, ויהיה לנו זמן גם לעסוק בשאר הבעיות. אני מניח שכולכם זוכרים את הדיווח ואת ההצעות - הביא יהודה חמיר. אולי הוא יסכם.

מר י. חמיר: הסברתי קודם כל את מצב הפינויים ומצב השטחים, שזה הרקע לכל חכנון העבודה שלנו. היות ואין לנו אפשרות לבנות אלא בשטחים שהתפנו או שיתפנו תוך זמן סביר. לדוגמא: במשך עשרת הימים האחרונים נותקו כל המגעים לרגל הדליקה באל-אקצה. אני מניח שזה יעבור והמצב יחזור לקדמותו. מפה זו שלפניכם מייצגת את השטחים הפנויים, את השטחים שיהיו פנויים לפי הערכתנו בשנה הקרובה. הצבע הכתום מייצג שטחים שהם בשלב פינוי. הצהוב - שטחים פנויים. האפור - דרכים. יש שני ריכוזים. מתוך הנחה שהשטח ~~הזה~~ העומד ~~לפנינו~~ להתפנות יתפנה בתקופה הקרובה, יהיו לנו שני גושים: גוש אחד על יד בית הכנסת חב"ד, בין שכונת הארמנים ורחוב חב"ד. הגוש השני - סביב בתי מחסה וישיבת פורת יוסף וישיבת הכותל. גוש שלישי - שהולך לכיוון בית הכנסת המרוקאי.

בתוך השטחים האלה נוכל להגיע בין 140-160 דירות + 50-60 דירות משוקמות, דהיינו תכנית דירות. נוסף לכך הקמת ישיבת פורת יוסף, ישיבת הכותל, הרחבת המתיבתא, שיכון עץ-חיים והרחבת חב"ד. נוסף לכך יש בתי הכנסת הספרדים, בית הכנסת הקראי ואפשרות של הקמת מלון אחד בתוך הרובע, ויתכן אפילו שנים. כמובן, כל זה יבוא לאישור, תוך תכנון מפורט לשנה הקרובה. דהיינו התחלת העבודה במשך החודש ובחוד הבא נגיע לבנין 70 דירות חדשות ו-15-20 דירות משופצות. אם תיגמר פרשת הדיון בין שתי הישיבות - נתחיל בשלב ראשון של בנין, והמשך שיקום בתי הכנסת הספרדים שהותחל בהם ובית הכנסת הקראי.

לגבי בית הכנסת של יהודה החסיד - אזכיר החלטה שנחקלה כאן. ראינו את התכנית של פרופ' לואי כהן ועוד נדון בה. לדעתנו, אנו רוצים לתת מירב אפשרות למגורים ולישובות ולהסתפק בשיפוץ שנים-שלושה בתי כנסת. את מירב המאמצים להקדיש למפעלי מגורים ולישיבות שבהן יגורו. (השר י.אלון): הפרויקט של יהודה החסיד, אפילו אם זה ייראה מבחינה ארכיטקטונית, הוא כל כך יקר, שיחייב ביום הון מרובה כל כך, שלא הייתי ממליץ לעשות זאת. הייתי מעדיף לעשות כל מה שאפשר לשם איכלוס). השארנו את השטח הדרוש, כך שאנו לא מונעים את הקמת בית הכנסת של יהודה החסיד אפילו במתכונתו הגדולה. אבל לא זה הדבר המכריע.

השר ז.ורהפטיג: התחלנו בשיקום בית הכנסת של הרמב"ם.

מר י.חמיר: עבודה זו לא חופרע. אדרבא, מצאנו שיש לבית כנסת זה עוד ארבעה חאים ויש אפשרות לשפץ אותם.

השר י.אלון: מה שמדובר עכשיו - אלה יחידות הדיור שציינת, הישיבות שציינת והמעונות, ההוסטלים. בפעם הקודמת הזכרת גם אפשרות של כמה חנויות.

אלה הם הפרויקטים העיקריים. אנו חייבים להתקדם לפי אפשרויות הפיננס. הקשיים המדיניים גדולים. נעשית עבודה שקטה וטובה. אני מצייץ לשבחם של העוסקים בדבר. אף פיננסי לא נתקבל בסקנדלים, לא בארץ ולא בעולם. מוטב להשקיע עבודה וכסף כדי להטנע מסיבוכים, אם כי בשעת הצורך נסתכן גם בסיבוכים כדי להגשים את העבודה הזאת.

השר מ.שפירא: טוב שיכולנו להעביר ענין זה בלי התנגדות יתר של החושבים

הערבים במקום. אבל מוטב שנגיד לעצמנו, שלאחר שנתיים וחצי לאחר

שחרור העיר העתיקה, אין עדיין ישוב יהודי ממש בתוך העיר העתיקה, מלבד ישיבה

זו של בני עקיבא והנח"ל התעשייתי. ז"א יש עכשיו כמאה איש שגרים בעיר העתיקה ולא יותר. אני סבור שזה מחדל. (מר י.חמיר): יש קרוב ל-150 איש. אני שמח

על כל יהודי נוסף. היינו מרוצים אילו יכולנו לומר, שבעיר העתיקה נמצאים

כ-1,000 יהודים. לא שיבוא איזה מקום ויגיד: אתם רוצים? במשך כל הזמן לא

הצלחתם ליישב את מישהו, כי היהודים לא רוצים לגור בעיר העתיקה. ודאי יימצא

אם מי שיטען כך. - מה שעבר עבר. אבל טוב שזה שמש לקח לעתיד, שאין להפסיד

אף רגע לבנין ולישוב מקומות אלה. לא הייתי רוצה שאנו נבנה מקומות שיעמדו

ריקים ויצטרכו לחכות עד שמישהו ירצה לבוא ולגור שם. ראשית כל, כל יהודי שרוצה

לגור במקום זה צריך לקבל עדיפות ואת כל הבנייה להעמיד לרשותו. אני מתכוון

לאדם שרוצה באמת ובתמים לגור בעיר העתיקה ולא לצאת משם. שמעתי שיש יהודים

שגרו פעם בעיר העתיקה והם מוכנים לחזור אל נחלתם הראשונה. דבר זה צריכים לעשות בהקדם. הייתי רוצה לשאול את מר חמיר בקשר עם 150 הבתים שאנו עומדים להקים שם - בתי מחסה וכל השאר - האם כבר יש מועמדים רציניים שהם מוכנים עם גמר הבנייה להכנס למקום? מי הם? האם נענו אנשים שגרו פעם בעיר העתיקה? ועוד: עלינו עד כמה שאפשר להחיש את בנין הישיבות, כדי שיכנסו למקום כמה מאות צעירים. זה עשוי לקבוע את דמותה של העיר היהודית העתיקה. ז"א לבנות ולא להכות לשכנים, אלא כל אלה שרוצים בכך - לאפשר להם בהקדם לעבור לעיר העתיקה. אותו דבר ביחס לחנויות. אמרת שיש בדעתך להקים 20 חנויות. צריך לעשות זאת ועד כמה שאפשר להושיב שם יהודים. אמנם בשבת לא יוכלו לקנות בחנויות אלה, אבל בימות החול יוכלו לקנות גם אצל יהודים, ויהיה שם רובע יהודי. טוב שיהיה ליהודים חלק גם במסחר. תיקון ושיפוץ לא צריכים לקחת זמן רב, ועלינו לעשות פעולה זו בהקדם.

השר א. ששון: אמרת שהפסיכיים שנעשו - נעשו בלא סיבוכים. אני רוצה לציין, שבפגישה שהיתה לי עם נכבדי הערבים לאחר הדליקה באל-אקצה, הם העלו מה שאנו עושים כדי להשתלט על כל רחבת הכותל. הם העלו גם נקודה זו. עד כמה שאני מבין, הם רוצים לעשות מאמצים כדי למנוע את האנשים לפנות דירותיהם. הייתי מיעץ להחיש את המאמצים, לפני שפעולתם תשא פרי.

השר ז. ורטהייט: כמובן שיהיה לחץ. במידה שנקדים להכניס יהודים, זה יחיש את המו"מ על הפסיכיים. כשהיו חלקים מושבים על ידי יהודים, לא ינעם למשפחה ערבית לשבת בכוח שלה, בשעה שהיא יכולה לקבל דירה יותר טובה. אני מאסרף לדברים שאמר שר הפנים. אני יודע שנעשתה מלאכה עצומה. הייתי בשעתו בעד הכנסת יהודים לעיר העתיקה, אם כי היה יוצר סלמס. אבל כיום אי אפשר להחזיר את הגלגל אחורנית. יש כעת כמה קבוצות שעל ידי הצעת שיכון טוב אפשר למשוך אותם להתישב בעיר העתיקה. אני מתכוון לנח"ל המתועש. לו היו מציעים להם דירות היו יותר זוגות מתחתנים. עכשיו הם מחכים. הוא הדין שיכון חב"ד. הרבי מניו-יורק אמר לי, שאם יתנו לו אפשרות של שיכון מסביב לבית הכנסת, יבואו 10 משפחות מאמריקה, אליהן יצטרפו כמה משפחות מכאן. ישוב של עשרים משפחות מסביב לבית הכנסת חב"ד נרא כמעשי. צריכים להתחיל בזה בהקדם.

בנוגע לבית הכנסת רמ"ב - אבוא בדברים עם מר חמיר. יש אפשרות להשיג קצת כסף לצורך בנין זה.

אני רוצה להעלות את הבעיה של בית רוטשילד. אני יודע שיש חבייה על בית זה מצד משפחת רוטשילד. (השר י. אלון: הם היו אצלי). הם רוצים להקים בבית זה ספריה מרכזית לכל הישיבות בעיר, שלא תצטרך כל ישיבה להקים ספריה משלה. (הכוונה לספריה שכבר דובר עליה, בנוגע לבית המקדש וכו'). הם מאוד מעוניינים. הם סוענים ששם זה לא רצין להיות הפקר. (השר י. אלון: יש מו"מ איתם).

(מר י. תמיר: הצעה זו הועלתה לפני כשבועיים. פנינו למשפחת רוטשילד לפני כשנה, הצענו להקים מפעל שיוטכם על ידי שני הצדדים. כעת הם באו עם הצעה מסלחת). להם יש מו"מ איתי. רצינו להקים ספריה לענין העיר העתיקה. הם העלו מחשבה: למה כל ישיבה תקים ספריה משלה? למה לא לעשות מפעל עצום בבית זה? הם מוכנים לחת את הכסף לכך, בשבילם השם של רוטשילד חשוב כל כך. הם אומרים: למה לא חמסרו לנו את הבית כדי להקים בו מפעל יהודי מרכזי. שלחתי אותם

אל מר חמיר. אני חושב שלא כדאי לצנן אותם. דורותי רוטשילד היתה בעלת ההצעה. צריכים לחפש דרך לתת להם סיפוק. יועסקו בזה גם כמה עובדים.

אני מעלה את ענין עובדי הכוחל. לפני השנה וחצי פנינו שיינחן מספר דרות לעובדי הכוחל. יש כעשרה עובדים. בשבילנו זה חשוב שיגורו במקום. יש ביניהם צעירים. אני חושב שזה יכול לתקן את הישוב, בפרט שמקום עבודתם שם. אני מפנה את חשונת לבכם גם לבעיה של רכישת בתים ברבעים אחרים. בין אם אפשר ליישב בהם חיכך או לא. הבית שבו הוקמה חנות הספרים שייכת ליהודים. החנות יפה מאוד. את החלק השני של הבית אפשר לשקם. אפשר לרכוש דירות ברבעים אחרים, אף אם כרגע לא נלע מה לעשות בהם. הייתי מציע שתוקם יחידת משנה בתוך היחידה של חנות ירושלים, שתתחיל לרכוש דירות, חנויות וחצירים בכל מקום בעיר, בין אם אפשר לעשות את השימוש בהם מיד או לא. טוב שזה יהיה בידינו. רציתי לשמוע מה בקשר עם תורת-חיים.

השר ז. שרף: רציתי לשאול את מר חמיר, אם הצד התקציבי סודר?

מר י. חמיר: זה במסגרת התקציב של השנה הזאת.

מר י. אלון: ההחלטה של ועדת השרים לעניני ירושלים היא החלטה עקרונית ולא תקציבית. אני לא רוצה שיתקבל הרושם כאילו אנו מחליטים על

הצעת תקציב. אנו מציעים תכנית רב-שנתית, ואילו התקציב מבטיח את הביצוע רק לשנה זו.

השר מ. בגין: בימים אלה כדאי להסתמך על הנביא זכריה. אני רוצה להביא פסוק אחד:

"ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה". זאת

צריכ להיות ההנחה העיקרית שלנו לישוב ירושלים. על יד זה כתוב משהו על זקנים. (השר י. אלון: זה מכון אלי) אך הסוף של הפסיק המדברים על ילדים וילדות הוא עיקר בעיני. כל עוד לא יטחקו ילדים וילדות בעיר העתיקה לא מלאנו תפקידנו. יישוב משפחות זה בעיני העיקר. (השר מ. שפירא: זכריה לא היה שר האוצר). ההנחה היא - משפחות קודם לכל. אולי אפשר לחשוב על פתיחת בית ספר בעיר העתיקה, אפילו בית ספר יסודי איזה שהוא, שיהיו שם אוטובוסים. הלא יש אוטובוסים ואפשר להביא את הילדים הביתה. שישמע קול פ רינה של ילדים זה חשוב מאוד. אבקש לחשוב על זה.

אני הייתי מציע לסגן ראש הממשלה שיעשה אחת מן השתיים, או שיזמין לשיחה

אישית אתו את האנשים שאדבר עליהם, או שיביא אותם לוועדה. הייתי מעדיף את האפשרות השניה. למה כוונתך? היתה יחידה לרכישת נכסי דלא-ניי: חנויות ובתים - במחלקה של יהודי חמיר. שמעתי שאנשים מאוד ממורמרים על שלא ניתן להם לבצע מה שרצו לבצע. (מר י. חמיר: בתוך העיר העתיקה?) אני יודע על מה אני מדבר. היתה יחידה כזאת, וזה קשור עם מוסד מטלכתי אחר. (השר י. אלון: זה לא בעיר העתיקה, זה בעיר המזרחית. בדרתי דבר זה). הם אומרים שלא ניתן להם תקציב.

(מר י. אלון: אני מוכן להזמין אותם לישיבה סגורה של הוועדה). הם אומרים שבאו בדברים עם משפחות ערביות. עלי זה עשה רושם של תלונה כנה. לי חשוב הדבר לא מבחינת תלונות על העבר אלא לגבי עבודתנו בעתיד. (השר י. אלון: הם פועלים יפה). אבקש להזמין אותם לישיבה סגורה של הוועדה ונשמע אותם. אני חושב שזה יהיה עדיף לוועדה שלנו ונדע איך לטכס עצה. אני מציע לזכור את פסוקי זכריה

ולעשות ככל האפשר למען הסדרה הזאת. ב) להזמין *חיה זו (אחד או שנים מהם) לשמוע מה קרה ומה אפשר לעשות ברכישות שקטות.

השר י.אלון: בתכניות שבדקנו אותן שטח לבית הספר. הייתי רוצה לשמוע מיהודה מה בנוגע לזה. כמה זוגות צעירים מתנים אפשרות התישבותם בעיר העתיקה בקשר עם קיום בית ספר. ב) ענין החנויות ענין אקוסי מאוד. מספר הטבקרים בעיר העתיקה מצדיק פתיחת כמה עסקים ברובע היהודי שיסגנו שירות למבקרים ויהיו אבן שואבת ליותר מתושבים. ג) אני רוצה לדווח לוועדה, שנציג קרן רוטשילד היה גם אצלי והעלה את האפשרות של הפיכת בית-רוטשילד לספריה תורנית או לדבר דומה. הם בעצמם עוד לא החליטו. סיכמתי איתם שבבית-הבא בארץ נוכל לשוחח על החכניות השונות. החכונותי לברר עם הישיבות והאוניברסיטה, אם ספריה תורנית מרכזית אחת תהסוך לישיבות ספריות נוספות באותם החומים. כי יש לי חשש שתהיינה ~~מספרות ספריות בכל ישיבה~~, חוץ מהספריה הכללית האחת. יש מחשבה להקדיש את הבית לתולדות ירושלים מימי היבוס*. הם לא רוצים, הם מעוניינים שבינחיים יהיו בבית משרדים. המשרדים לא יעמדו למכוע.

השר מ.שפירא: עם גמר בנין ירושלים המזרחית נחטל את המשרדים האלה.

מר יהודה חמיר: אינפורמציה נוספת. לא דיברתי על תכנית לעתיד לבוא. במשך החודש הקרוב, בספטמבר, יכנסו עוד כ-150 יהודים לירושלים העתיקה: לסיכון הסטודנטים שגמרנו אותם, קבוצת בית'ר, בית ברוך ובית-יהודה. אם יכנסו כ-150 נפש נוספים לרובע, יהיו בו כ-300 וכמה נפש. יש ארבעה זוגות שבוסרים את הדירות בשבילם. זאת עבודה של השנה האחרונה. אפילו כדי לשקם בנין דרוש זמן בין 9 ל-12 חודש. ב) אין מבנה אחד שעומד ריק שלא משפצים אותו. יש מבנים שהורסים אותם, יש מבנים שאנו משפצים, אבל אין מבנה אחד שהוא פנוי שלא מטפלים בו. בונים בית-דפוס לנח"ל, מקום לעוד ארבע משפחות. נקודה נוספת: כיום אין בעיה של מועמדים. אני לא מודאג. הלואי ויהיו מספיק דירות כדי לספק את הדרישה.

לגבי החנויות - בשבוע הבא יוצא מכרז על עשר חנויות ברחוב היהודים וברחוב בית-אל. לא רצינו להוציא מכרז על חנות בודדת. המדובר בטבנים קיימים. הסיפוף יקח 3-4 חודשים.

לגבי בית-ספר - איתרנו מקום לבית הספר. לנו היה רושם, היום ותוך שנה תגורנה שם 100 משפחות - בית הספר לא יהיה בשימוש בזמן הקרוב. אני מוכן לחזור ולבדוק ענין זה יחד עם העירייה. מקום פנוי נמצא, אפשר לגשת ולבנות. הואיל והעירייה צריכה לנהל את בית הספר הזה, אחקש אתה ואדווח.

השר י.אלון: מכיוון שנציג העירייה נמצא כאן, אני מבקש אותו להביא דבר זה לידיעת העירייה. אין אורך להצביע בענין זה. רשמנו לפנינו את ההצעות. השר קול, שאחר לישיבה, יקבל את החומר בכתב.

אבקש את אישורכם לצירוף שלושה אנשים לוועדן המשנה: את מר צבי אפרת - משרד החוץ - לאיכלוס, הרב חורן - לוועדת הפיננסיים והסיכרזים, ומר שר - ממשרד המשפטים.

מר י.תמיר: הישמעה כאן הערה בדבר רכישת רכוש מחוץ לרובע היהודי בתוך החומות. עד עכשיו ~~לא~~ הוגבלנו לפעולה רק ברובע היהודי. ביחוד מצד אנשי האוצר ואחרים נתבקשנו שלא לטפל בדברים שאינם ברובע. בדברים אחרים עד היום לא טיפלנו. זאת בעיה שצריכים לדון בה בהרחבה. במידה ונקבל אור-

ירוק - נטפל. עד היום לא טיפלנו בשום שטח מחוץ לשכונה.

השר י.אלון: אביא את ההצעה בפני אנשי האוצר.

השר ז.ורהפטיג: בשעתה הוקמה על ידי ועדת הפנים והשירותים ועדת-מסנה לעניני

הר הירוקים. בוועדה הזאת הוחלט אז להרוס את הכביש הפנימי

מ"אינטר-קונטיננטל", שעבר דרך הר הירוקים. על סמך זה נהגלו קברים. כביש פנימי

זה אפשר היה להרוס בלי להזיק לתחבורה הכללית, מפני שזה היה כביש פנימי לשם קיצור דרך, ולכן זאת לא היתה בעיה. עכשיו יש עוד בעיה. היות וזה נוגע לכמה ענינים, הופניתי על ידי הגורמים השונים לוועדת ירושלים (זה נוגע גם לוועדת החכנון של משרד הפנים).

ליד יד-אבשלום וקבר זכריה, כל אותם מונומנטים שאנו עוסקים בשיקומם,

עובר קטע של כביש מסילואן שמחבר לכביש של יריחו. כביש זה, שהיה בתחילתו

צר, הורחב בהרבה על ידי הירדנים. כל הכביש הזה עובר על קברים, וזה כביש

פנימי שמחבר את סילואן עם כביש יריחו. יש עוד דבר, שבגלל הרחבתו הועבר הכביש

על גבי קברים. יש זעקת חמס מצד המשפחות ומצד הרבנות למה אין הורסים את

הכביש הזה. הכביש הזה קיים עוד סימני הכריזים, אבל הירדנים הרחיבו אותו.

קודם היה קטן. (השר מ.קול: גם בימי הבריטים עבר על קברים?) מוסרים לי

שכן. גם כביש יריחו עובר על קברים, אבל פה היתה הרחבה.

יש עוד דבר שכביש זה מפריע. ברגע שמסקמים את יד אבשלום ושאר

המונומנטים - הם נמוכים מהכביש. כשיורדים גשמים יש נזק למונומנטים, או שנעשה

ניקוז, מה שיצריך הריסת חלק של הכביש. ועדת אדריכלים שבדקה את הדבר מציעה

להרוס את הכביש הזה (גם ההרחבה וגם עצם הכביש) ולהעביר לכפר סילואן תחבורה

אלטרנטיבית. יש אפשרות לעשות זאת דרך הכביש שמוביל ליד שער האשפות ושם זה

יתחבר לכביש יריחו. אני לא נכנס לחוך הבעיות הטכניות. בכל אופן, האדריכלים

של משרד התחבורה חושבים שהדבר אפשרי. בינתיים אפשר בכל אופן להרוס את ההרחבה,

על מנת לעשות את הניקוז. אז זה יכול להיות כביש חד-סיטרי. (השר י.אלון:

אני מבין שהסיבה להצעה להרוס את הכביש היא בגלל בחי הקברות). זאת הסיבה

העיקרית. בעיה נוספת שמוסיפה על הדחיפות, מפני שבלי הריסה של חלק מהכביש

אי אפשר לעשות את הניקוז ליד יד-אבשלום ובעונת הגשמים הקשה עלול להגרם

נזק למונומנטים אלה. כביש-חילוף הוא הכביש שעובר לדרך יריחו. (השר מ.בגין:

יש בכך משום חוספת של זמן?) לא. כל התחבורה מכפר סילואן אינה גדולה.

האדריכלים שעוסקים בענין זה עמדו בקשר עם אנשי העיריה והתחבורה. ההצעה

הקונקרטיה שלי תהיה - להטיל על אדם אחראי של משרד התחבורה, יחד עם העיריה,

למצוא אלטרנטיבה.

מר מ.בנבנשתי: כביש זה הוא לא רק אחד הקשרים העיקריים לסילואן אלא הוא

נמשך גם לאבו-תור. זאת הגישה העיקרית מצד דרום. לכן כביש

זה הוא בעל חשיבות מרובה ולא רק כביש מקומי. ה) ההצעה הזאת הועלתה לפני שנה

על ידי האדריכל המתכנן של הר הירוקים ונדחתה. הסיבה העיקרית - שלא ניתן

להעביר כביש מסילואן דרך הואדי למטה ועל ידי כך לסתום את הכביש הצר שעובר

משער האשפות. כשבאה משאית ממולך - יש בזה סכנת נפשות. אמנם מתכוונים להעביר

כביש נוסף בפרק הלאומי, אבל הכוונה תהיה אחרת - לגקז את הגשמים שבאים מהר-

ציון. אנו ניצור קשר חדש נוסף מהר ציון ליריחו. יקח זמן רב עד שיוכלו למצוא אלטרנטיבה לכביש זה שמציעים להרוס.

יש בעיה של ניקוז, שקיימת באותו מקום. נחוץ חצי מיליון לירות לניקוז. בנחל קדרון מתנקזים כל מי הגשמים של ירושלים. אם מדובר על בעיה מקומית של ניקוז - אפשר לפתור אותה על ידי קשירת יד-אבשלום וקבר זכריה עם הניקוז שעובר במרחק 20 מטר. אבל עצם הריסת הכביש והעברתו - זה אחד הדברים המסובכים שלא ניתן לעשותו על נקלה.

השר י.אלון: אני לא חושב שנוכל להבהיר סוגיה זו בישיבה של היום. אולם הבעיה היא בעיה. גם ההצעה של שר הדתות וגם החשובה של עיריית ירושלים

טענות שיקול. חסכינו לדעתי למנות ועדה של מומחים, שתלמד נושא זה מכל הבחינות, מבחינה דתית, הנדסתית ותחבורתית. נחן להם חודש ימים זמן. (פר.מ.בנבנשתי: את בעיית הניקוז אפשר לעשות בלי שום ועדה). את בעיית הניקוז אני משאיר לשר הדתות ולעיריית ירושלים, אבל לגבי הכביש - אי אפשר בלא ועדה שתורכב מנציגי העירייה, התחבורה, הדתות, מע"צ והאוצר. אם חסכינו - אצטרף גם נציג ~~ממ~~ שלי.

(השר מ.שפירא: מן הראוי לשתף גם את משרד הפנים). יהיו ששה חברים (אני מוריד את הנציג האישי שלי). אני מציע שירכז את הוועדה איש התחבורה. הם יגישו הצעה מוסכמת או שתי הצעות נפרדות ואנו נבחר את מה שנראה לנו למתקבל על הדעת. אתן כתב-מינוי. בעיית הניקוז תוסדר במגע אישי בין משרד הדתות ועיריית ירושלים

עד שיבוא שר החינוך, אבקש את היועץ המדיני לראש הממשלה לתת לנו סקירה תמציתית על הלכי הרוח בקרב האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים מאז השריפה באל-אקצה ועד היום.

השר מ.קול: אני מציע שיזמינו גם את נציג "אגד" לוועדה שתחמנה.

פר.מ.ששון: אנסה לעשות זאת בקצרה. בכל זאת אני חושב שצריכים להתחיל לא מהעיר העתיקה אלא במה שמרחש מעבר לגבול וההשלכות מזה. אני מניח שיש

מי שמסתכל ומאזין לטלביזיה ולרדיו הירדני מאז השריפה באל-אקצה. מי שאיננו רואה ומי שאיננו שומע לא יכול להעלות בדמיונו הפורה ביותר - אני אומר זאת בכל האחריות - את ההשתוללות חסרת כל מעצור ורסן, שופעת שנאה והסתה דתית. אפילו בימי מלחמת ששת הימים (כשעוד לא הייתה טלביזיה), לא הגיעו הדברים לממדים של היום. יש אינדוקטרינציה יום-יומית של שעות, של שילוב בכל תכנית אפשרית נושאים של הסתה דתית. דבר שלא נשמע ולא נראה. הדבר מתחיל בזה שמביאים אנשי דת אל

סימפוזיון והם קוראים למלחמת-מצוה. מי שמסתכל בדבר זה כביכול נדהם: מה קורה פה? הלא הם יודעים שהמסגד לא נשרף, שהשריפה במסגד כובתה, ובכל זאת באיזה בטחון נאמר שממשלת ישראל תכננה וביצעה, ובאיזה בטחון ~~מפיצים~~ שם שקרים!

אני חושב שאני יכול לומר בבטחון מוחלט, שמלך ירדן ואנשיו יודעים את האמת לאמיתה. יש לי סימנים שהם יודעים את האמת. ואם בכל זאת נעשה מה שנעשה - זה נעשה מתוך סילוף מכוון ומדיניות מכוונת. (השר מ.קול: התכוונות של הטלביזיה שלנו לא ערבו לערבים). זה היה שירות גדול של הטלביזיה שלנו. (השר א.ששון:

לא הייתה טלביזיה אחרת שקלטה את מאורעות השריפה).

דוקא בתקופה זו הטלביזיה שלנו שקטה. לעומת זה מה מתרחש במזרח ירושלים?

אני חושב שאפשר לחלק שם את האנשים לשני סוגים: א) אנשי הדת המוטלמית במזרח

העיר; ב) אנשים חילוניים. לגבי אנשי הדת המוסלמים (הקדי, הטופתי ואחרים) ראינו אותם ביום השריפה וגם את האחרים. עדין אנשים ברחוב על יד המסגד ובכו בראותם את השריפה. נשים, ילדים וזקנים עמדו ובכו. דומה היה הדבר עליהם כאילו נחרב בית המקדש שלהם. לעומת זאת מתוך שיחות שלי עם האנשים האחרים שם ברור לי, שאנשי הדת לא מקבלים את הדבר כפשוטו. התפיסה שלהם לא מאפשרת להם לקבל את העובדה שקרתה איזו תקריה. אני משוכנע שהם בכנות מאמינים שיש משהו מאחורי הדבר הזה. את מידת ה"משהו" כל אחד מסביר בצורה אחרת. "משהו" יהודי. שפה, לפי דעתם, שיא של תהליך שהתחיל עם הכיבוש היהודי. זה התחיל בתפיסת הקרקעות, בנישול הווקף, זה הגיע לשיאו בעניין זה. הנה המסך הקו של ההשתלטות היהודית על כל העניין הזה. לעומתם החילוניים תוהים בשני דברים: א) מניין היה לו למבעיר הבעירה את הכסף; ב) אולי משהו עומד מאחוריו. הטיכום שלהם: תהיה תוצאת החקירה מה שתהיה, זה קרה בזמן שלטון היהודים והאחריות מוטלת עליהם.

איך הם פועלים? הם פועלים לפי כמה דברים. א) לפי הנחיות ממסלת ירדן. ב) לפי קו שקבעו להם בעצמם. סך-הכל של הפעילות שלהם הוא מיצוע של שני הקווים. הם ^{נבדלים} מממשלת ירדן ומכמה ממסלות ערביות בכך, שהם רוצים בתוקף - ובניגוד לעמדת מדינות ערב - לגשת לבניין המסגד. בעוד שמדינות ערביות מסויימות ניסו להשפיע עליהם להשאיר זאת כמונומנט. הם לא קבלו קו זה ונגשו לאסוף כספים.

לעומת זאת מתבלט קו מעניין. בעוד שמדינות ערב רוצות לנצל מאורע זה כבשק כללי, הם רוצים לנצל אותו כדי ליצור להם מעמד דה-פקטו בעיר, של שלטון בתוך שלטון. תהליך זה התחיל מהרגע הראשון של השריפה ונמדך עד לרגע זה, והוא הולך ומתחזק. במה הדבר הזה מקבל את ביטוייו? כאשר הופיעה הוועדה המוסלמית העליונה הזאת - היא הופיעה בנוחנות הצהרות, מקבלת תנחומים, מברקים, מארגנת את כל עניין החקירה. ובכך הם גוף שנטל לעצמו סמכות, בלי שהשלטון יאפשר לו זאת. אנו התנגדנו לכך כל הזמן. היום קיים בירושלים מוסד זה שהוא בר-סמכות לגבי הגדה ולגבי העולם המוסלמי. ב) הם היזקו את מעמדם על ידי כך, שהזמינו את ראשי הכנסיות הנוצריות לבוא אל המופתי ולהגיש לו תנחומים. הם הזמינו את ראשי הכנסיות. כשאלה באו - לא חיכה להם המופתי אלא מושל ירושלים לשעבר. הדובר והמקבל את המוזכנים היה מוניר אל-חטיב, הממונה על מזרח ירושלים. אחד מראשי הכנסיות אמר מה שאמר, דבר מקוצר. ענה צו המופתי והכניס בתוך דבריו את המלים: "אויבי האלהים" הם שעשו זאת, ועבד להחקפה עלינו - זאת תוצאה של המדיניות הישראלית. - וכל זה במעמד ראשי הכנסיות. כל ראשי הכנסיות היו שם: ארמנים, קתולים, אסורים - כולם היו בלי יוצא מן הכלל. הם שלחו שליחים אל הנוצרים ובקשו אותם לבוא אליהם. הם בקשו מהנוצרים כמה דברים שלא קבלו - הצהרה בכתב והודעה מפורשת שחאשים אותנו. באמצעות הארמנים הגענו לירי נוסחה שהיא מאוד מצומצמת, אבל בכל זאת הם שמו בפיהם של הנוצרים דברים. באותו מעמד התקיימו אותנו המופתי. זה נעשה ~~באופן~~ באותו ערב כשמופיעים ראשי הכנסיות בירדן לפני הטלביזיה ומשמיצים את ישראל. ז"א השלטון הירדני מסוגל לקחת את ראשי הכנסיות ולהגיד להם: עשו זאת וזאת. אבל גם אצלנו יכולים ראשי הכנסיות להופיע ולהגיד מה שהם אומרים. ראשי הכנסיה האורתודוקסית כאן ובעמאן אמרו דברים שלא יעלה

על הדעת. הנציגים כאן מוסרים כעין השתתפות בצער בנוסח מאוד זהיר כביכול, אוביקטיבי, והמופתי באותו מעמד קם ומחקף אותנו. לא רק זאת שאפשר לדרוש מראשי הכנסיה עצמן משטר אחר, אלא אנו כביכול לא התערבנו. ולמחרת מופיע בטלביזיה צילום, שהצטלמו בו אומר אל חייב עם אנשי הכמורה.

גם ההצהרה של ראש הכבאים, שאמר שהיתה שריפה - מיד מישהו דרש ממנו שיפרסם הכחשה. הוא שלח אותה לאל-קודס והיא הופיעה אחר כך ברדיו ירדן. גם הקונסולים, קונסול אחר קונסול, שאנו לא מכירים בהם - הקונסול התורכי, הקונסול הצרפתי הכללי - התייצבו אצ המופתי אחד אחרי השני והביעו את הצער של ממשלותיהם. נוצר מוסד של שלטון בחוך שלטון. ואנו יושבים ומסתכלים במחזה זה בלי לנקוף אצבע. (הער. מ. קול:) אלה הקונסולים שבמזרח העיר? הקונסול הצרפתי הולך אל המופתי, גם הבריטי, גם האמריקאי. ידוע לנו שדיבר עם הקונסול התורכי על אפשרות להביא מתורכיה מוכחים שיוכלו לבנות את המסגד מחדש.

אם כן היתה פעילות של אנשי דת, פעילות של מנזרים ופעילות של המועצה עצמה, שהתנהגה כאילו היתה מטה של שלטון, שמחכוון להרחיב את שלטונו. לי ברור שאפשר היה בכל זאת למתן את הפעולה הזאת על ידי פעילות אצל הקונסולים והכנסיות. אצל הכנסיות עשה מה שעשה משרד הפנים באמצעות הממונה על המחוז. הוא עשה פעולה שהמעיטה את הנזק. לא היתה החלטה בשום מקום להפסיק זאת, או להודיע לכנסיות שזה לא נסבל, כפי שלא היתה החלטה לגבי הקונסולים. כל זה נעשה כאשר הטלביזיה שלנו לא קיימת. אילו היה עכשיו דבר שרצוי לעשותו מבחינה תעמולתית - הרי זה לקחת את הטלביזיה שלנו ולתת לה שעות נוספות. הטלביזיה הערבית שלנו אינה עובדת והכל פתוח להסתת.

הערכתי לגבי כל העניין הזה: ברור שלאחר שייגמר המשפט תצטרך הממלה מיד לדון בכל מכלול הבעיות של היחסים שלנו עם המוסלמים. היחסים הללו אינם מסודרים, יש בהם ניגודי אינטרסים לפעמים, אבל יש צורך לטפל בבעיה זו ולהחליט מה לעשות - האם ללכת לקראת פתרון הבעיות האפשריות לקראתם, או לא ללכת לקראתם. לא הייתי ממליץ בשלב זה, כרגע, לפתוח במערכה נגד איגור המוסלמים בירושלים. מצד שני - לא הייתי מציע למסור להם שלטון בחוך שלטון. מספיק יהיה על ידי דמזים למתן את הפעילות, אבל לפתוח בפעולה לאחר גמר המשפט. בין שני הקצוות האלה יש כמה וכמה דרכים באמצע שאפשר ללכת בהם. על כל פנים, אי אפשר להשאיר מצב זה ללא טיפול בטענה שלאחר כך נטפל. כשם שאין אורך ללכת מיד לפעילות

חריפה. יש הרבה פעולות שאפשר לעשות באמצע. בעיקר צריכים לדעת מי מטפל בזה. אני לא טיפלתי בכל המכלול הזה, הואיל והייתה החלטה של הממשלה שמטפל בזה הצבא. (הער. מ. קול:) אפשר לקיים בירושלים שית עם ראש הפטריארכים. משרד הפנים על-ידי נציגו קיים מגעים - לא במסגרת של מדיניות כוללת - הן לגבי הקונסולים, הן לגבי המאמץ ליצור שלטון בחוך שלטון. לדעתי צריכים לפעול גם לגבי הקונסולים וגם לגבי הכנסיות. אנשי הכנסיות, אם נפנה אליהם ולו במרז קל, ישמחו על כך ויגידו לערבים: סליחה, יש שלטון. אם לאו - אנו חושפים אותם.

הער. א. ששון: אי אפשר להשלים עם כך שאנו הוזרים לימי המנדט. כל יום חמישי ושישי כשהם יוצאים מהמסגד יש הפגנה. בימי התפילה במסגד היינו כל יום שישי מתחשבים עם היוצאים. עכשיו כל יום שישי יוצאים בהפגנות וצריכים

לירות באוויר. זה דבר שאי אפשר להמשיך ולקיים אותו. ביום חמישי באה אליהם הודעה: היום צריכים לשבות - והם שובתים. מבחינה בטחונית אי אפשר להשלים עם זה. יש מחשבה מה לעשות כדי למנוע זאת.

מר מ. ששון: בתוך המערכה הזאת פעלו שלושה גורמי תקשורת עם הציבור. יש לנו רדיו ערבי שלדעתו - מותר לו גם לתת שבחים - עשה פעולה גדולה וחשובה ועושה יום-יום את הפעולה הזאת. (ב) העיתון "אל-אנבאר" שפעל בהסברה, (ו-ג) עד לדרגה מסוימת ולשלב מסוים גם העיתון "אל-קודס". בהתחשב בעובדה שניהנה אפשרות לעיתון זה לצאת בכוחות כאלה. עובדה היא שיצא למחרת במאמר "המסגד לא נשרף". למחרת יצא במאמר ראשי: נפגעו כמה מקומות, נגש מיד לחיקון. הרבה דברי הסתה מבחוץ לא נתן. פה הייתה פעולה משולבת של הצנזורה ושלי להשפיע עליהם. הוא עבר בין הטיפות ולא נרטב. יחד עם זאת יש כמה דברים שנאמרים.

השר ז. ורהפטיג: אני מניח שכל הבעיה העמוד פעם לדיון בישיבת הממשלה. כמה דברים קונקרטיים: (א) ועד הנאמנים של הרכוש הנכוש, שהיום נמצא בידי המוסלמים ברובו, פנה אלינו - ויש השפעה למשרד האוצר והדתות על ועדים אלה - הם רוצים לתת תרומה לחיקון אל-אקצה, ושאלו אותנו אם אנו מסכימים. התכוונתי לדבר היום על כך עם ראש הממשלה. היות והועלתה שאלה זו, אני שואל: מה צריכה להיות המדיניות שלנו? ועדי הנאמנים הם שלנו, של הווקף הישראלי. אלה הם כספים שנמצאים ברשותם, שמוצאים לכל צרכי המוסלמים בארץ. מזה הם רוצים להחזיר תרומה לידי אותם האנשים שטר ששון הגדיר אותם כפי שהגדיר. (מר א. ששון: ההצעה טובה, אבל הם לא יקבלו).

(ב) הייתי מבקש את שר הסטירה שלא יהיה בכל יום ששי שם, גם מטעמי בטחון וגם מטעמי כבוד. (השר מ. קול: אתה צודק בהחלט). לא צריכים ליחס לזה חשיבות כל כך רבה. (מר מ. ששון: הרדיו הירדני מודיע שרגמו את שר הסטירה באבנים). (ג) לאחר יולי 1967, כאשר התחלנו לנהל שיחות עם ההנהגה המוסלמית, נחקבלה החלטה ששוב משרד לא צריך להתעסק עם המוסלמים אלא משרד הבטחון בלבד. במשך כל הזמן לא הייתה יזמה בידנו. לפני כמה חדשים באה יזמה מצד מתווכים לחדש את המגעים. לאחר ההיעצות עם סגן ראש הממשלה חידשנו מגע זה. ב-17 לחודש ~~אפריל~~ נחקיימה פגישה פרלמנטרית ראשונה, על מנת להכין את הפגישה הבאה. לרגל הדליקה נפסק המגע. הפגישה ב-17 לחודש נחקיימו והועלו כל מיני הצעות.

השר מ. קול: אני תומך בעמדתו של שר הדתות, אבל אני רוצה להרחיב את הוצעה. אני חושב שהממשלה צריכה להחליט להחזיר את הטיפול בעניינים אלה למסטרה. ביום השריפה הייתה החלטה, שמבקשים את שר הבטחון לקבל עליו אחריות. (השר י. אלון: בקשה זו צריכים להפנות לממשלה). (ב) לפי דעתי, יש מקום לקיים שיחות נפרדות עם ראשי הדתות הנוצריות בירושלים ולהעמיד אותם על חומרת ההסתה הדתית, שהם כמנהיגים דתיים צריכים בעינין זה לעשות משהו כדי להרגיע וכדי למנוע את ~~ההתפרצות~~ ההתפרצות הזאת. או שיעשה זאת ראש העיר שיש לו אתם יחסים, או שר הדתות. גם אני מוכן לעשות זאת. אני מכיר אותם באופן אישי. ראוי לעשות זאת בשיחות אישיות ולא במשותף. לא יתכן שהם מצד אחד יצטלמו, ומצד שני -

יש לדרוש מהם למה לא פרסמו תגובה נגד ההסתה. (השר ז. ורנהפטיג: תהיה היום הודעה שגם ראשי הכנסיות חותמים עליה). בעיקר יש להעמיד אותם על חומרת הדבר, שראשי הכנסיות שלהם הופיעו ברדיו עמאן והאשימו את ישראל. יש מקום להגיד להם, שהם היושבים בירושלים חייבים להגיד את האמת. זה מטיל צל על הכנסיות הללו.

בצורה כזאת צריכים להציג דבר זה. זה דבר שלא נשמע כמוהו, שהופיעו בטלביזיה ודברו כמו שדברו. בענין זה צריך להיות סיכום.

השר י. אלוז: אני רוצה לשמוע דעתו של הלל על שני האפשרויות: א) שממשלת ישראל

תביש מחאה למרכזים העולמיים של אותן הכנסיות שהשתתפו ברדיו עמאן: ראינו שהנציגים שלהם ברדיו ובטלביזיה עמאן אמרו דברים כאלה וכאלה, נוכח העובדה שיש משפט. (מר מ. קול: אין מרכזים עולמיים כאלה. הסמכות העליונה היא בעיר העתיקה. לארמנים ולאורתודוקסים יש מרכזים פה. צריכים לדבר עם הפטריארך). צריכים לדבר עם הסמכות העליונה במל מקום שהיא. ב) אני רוצה לשמוע דעתו של הלל, איך יתקב הדבר שאותם כמרים בירדן שהשתתפו בהסתה לא יורשו לבוא לישראל לשם ביקור.

מר הלל: אני מעביר את הדברים לשר. אבל לעת עתה אני יכול לומר איך הדברים

נראים לי. פעולה מחאה רשמית לא נראית לנו. מפני שמחאה רשמית גלויה יכול לגרור אחריה תגובה רשמית שלא נוכל להיות אחת. ממילא אנו עושים פעולה בכל המרכזים (גם המוסלמים, כגון תוריה ואיראן) כדי למנוע כל תגובה רשמית, כדי להגיע לכמה ראשי דת לרבות האפיפיור, שאמרו דברים מסויימים. עם כל הכאב והצער שיש לנו עם הפרסים והתורכים, תגובת העתונות היתה שם לא משושה ולא נבדנו. הפעולה צריכה להעשות בשקט על ידי הוצעת הרוח מן המפרשים בצורה זו או אחרת. ממילא לא נראה לנו שבתקופה זו נטיל איסורים וחרמות. אנו לא מוכנים להרחיב את הסכסוכים. יתכן שהיו דברים שצריך היה לתת עליהם את הדעת לפני חצי שנה או שנה. עכשיו כל דבר שצריכים לתת עליו את הדעת גם לגבי ראשי הדת הנוצריים וגם לגבי ראשי הוקף - זה הזמן הפחות מתאים לטיפול.

כל הדברים על הקונסולים היו ידועים. הם היו ידועים כל הזמן. עכשיו זו הפעם הראשונה שהקונסולים עשו גם פעולה חיובית כלשהי. הקונסול האמריקאי קרה לו שעלה על הגל הנכון. יש עדויות מושינגטון שהדיווחים שלו היו דיווחים נכונים, לא רק לגבי השריפה אם ישראל אשמה או לא, אלא מה מצב רוחה של האוכלוסייה הערבית בשטחים. יתכן שקודם היה מקום לפעולה לגבי הקונסולים בגלל דבר. שעשו או לא עשו, אבל כרגע הזמן לא נוח ולא מת ים. אותו תהליך שצריך משה ששון, של איזה שהוא הבדל בין זיקתם של הערבים בשטחים המוחזקים והערבים מעבר לגבול בענין שיקום אל-אקצה - נראה לנו חשוב, דבר שהוא באיבו. אבל המגמה העיקרית שלנו - אם נצליח בגלל זה שיש אינסטרסטים שונים של ערבים, של אלה הרואים את הר הבית נגד עיניהם ושל אלה הרוצים להחריב את המשק ואת התעשייה, ולמה לא יחריבו את הר הבית? גישתנו, לפי דעתי, צריכה להיות לטפח את הגישה הערבית המתונה ולא להגיע לסיכומים מרחיקי לכת. כאמור, התגובה שלי היתה תגובה ראשונית ויש הצעות שאעביר לשר.

השר מ. בגין: הדברים הם משולבים. אולי אגיד דברים שהם לא שייכים במישרים לסמכותה של הוועדה. אבל הסוגיה הבדולחהועלתה וחובה עלינו

להתייחס אליה.

מה שסיפר מר משה ששון הוא מדאיג. לא משום כך שמחנה הלח הסתה, אלא משום

שאיך החקפת נגד שלנו. אני חושב שמעולם לא היתה שעת כושר בשבילנו לעבור להחקפת נגד כאשר בשבועות האחרונים. אבל מה לעשות כשידידנו מה הלל אומר, שיעביר את ההצעות לעמיתנו שר החוץ. המדובר לא להעביר לשר מה שהוצע כאן, אלא בהבנה שבימים אלה השיטה אינה של טאלירן, שהלשון מחפה על המחשבה, בימים אלה מתנהלת המדיניות ואפילו הדיפלומטיה באמצעי הקשורת המשפיעים על הציבור הגדול. אני מדבר על התקופה עד לדיון באו"ם. ~~כל עוד~~ לא נצא בזעקה לעולם על ההסתה ומזכירה את ימי הביניים או את הנאציזם - לא מלאנו את חובתנו. מאז ימי הביניים והנאציזם לא התנהלה הסתה כזאת על רקע דתי או לאומי, על דליקה שהרקע שלה הוא טוב-יודישה. אלה שלושה דברים שהעולם הנוצרי מביין: מה זה ימי הביניים, מה זה נאציזם ומה זה "וב יודישה". יש לנו אמצעים להפעלה והדברים לא נעשו. באמריקה יש קשרים בין נציגי הדת היהודית ובין נציגי הדתות האחרות, יש ארגונים משותפים, אפשר להפעיל אותם. זה לחם חוקם לצאת נגד הסתה גזעית-דתית. יש לזה ערך רב שרב ואפילו רביי מזדמנים יחד עם פאטר קתולי וכומר פרוטסטנט או פרוביסטריאני, ויחד יצאו בהודעה משותפת ברדיו, בטלביזיה ובניו-יורק-טיימס. אפשר להפעיל זאת ולא לחכות לשום דבר.

ביחס לעניינים הפנימיים הצעה קונקרטית: היתה הודעה של הקדים המוסלמים והדרוזים ברדיו שלנו, הודעה טובה מאוד כנגד הודעתם של יושבי המחכמה. אני מציע לשגר משלחת של אותם הקדים שלנו אל כנס של נציגי הכנסיות שבקרו אצל המופתי. ז"א לזמן את נציגי הכנסיות הקתוליות, הפרוטסטנטיות והארמניות יחד עם הקדים שלנו. צריכים לעשות זאת ברוב פאר וחדר וציילום. במקום הודעה סתמית מצדם, שילכו לממש אותה יחד עם חבריהם מדתות אחרות כמו שהעלו אותה. להגיד: אנו חיים עם היהודים 21 שנה, אתם צריכים להיות מעוניינים שלא תהיה הסתה. פגישה כזאת בין כמרים למיניהם יכולה להביא תועלת. כלומר, להפעיל את הקדים שלנו שיפנו במכתב: אנו רוצים לראות אתכם. אפילו עם קונסול מארץ מוסלמית כדאף לעשות פגישה כזאת, שקדי מוסלמי כזה ידבר עם מישה מפרס ומתורכיה.

השר י.אלון: אבקש מהלל לדווח לשר החוץ על ההצעות שנשמעו כאן. אם בריך להוציא קטעים מהפרוטוקול לצורך זה - לרשותך. - ההצעה של השר

בגין, על הפעלת ועדה משותפת של יהודים ונוצרים בכמה ארצות (בפרט באמריקה) זאת אחת ההצעות הטובות שנשמעו כאן היום. כ) אני מציע לעצמנו שלא לדון על טעמי הקדים/בירושלים לפני פסק-הדין. האמת היא למשה ששון העלה את הבעיה גם לפני השדיפה. על מידע של הקדים קיימתי שיחה ראשונה עם ראש הממשלה. זאת בעיה מאוד מסובכת. היום, על רקע הרגישות בעולם מחמת שריפת אל-אקצה, יימצא מי שיפרש זאת כפעולה של נקמה. אין ברירה אלא לחכות עד לאחר המשפט, ואולי זה יהיה גם אחרי הבחירות. ג) אני מבקש את משה ששון לזמן את עצמו לשיחת עם כל אחד מהכמרים שהתנהגו שלא כשורה, לפי דעתו, ולהגיד להם שעמדתם התמיהה את חברי הממשלה. (מר מ.ששון: איש הקשר הוא איש שר הפנים, אבקש את עזרתו). היות ואני יודע שאחרי איש ראש הממשלה ואחרי מיטיב לדבר בשפתם, הזמנו את עצמכם - אתה ואיש משרד הפנים - עם כל אחד לחוד ותדברו אתו דברים קשים אם לא נהג כהלכה. אפילו לא תחנו לזה פרסום ברבים. התגובה הראשונה שתאפשר

לנו לנקוט צעדים חריפים מחוץ דיווח על המגעים שלכם.

לגבי הקדים הישראליים - לא כולם התנהגו באותה צורה. היינו צריכים להפעיל את יועץ ראש הממשלה לעניני הערבים, כדי להבליח חיוב בלי לגלות את השלילה. אנו מטפלים גם בחופעה יוצאת דופן שהיתה בגליל המערבי, כדי לקרוא אותו לסדר בצורה לא נוספת. אינני בטוח אם חבורה זו מסוגלת להתמודד החמודות נוספת מעבר למה שעשתה. הצעה ראויה לדיון. אבדוק באיזה מצב נמצאים הקדים. הם מלאו חפקיד חיובי ברדיו הערבי, ופעילות זו פעלה יפה. אני מברך אותם על כך. דאגתי שידעו כמה אנו מעריכים דבר זה. אבקש את היועץ לעניני הערבים לבדוק את הדבר בדיקה נוספת. אם יהיה צורך בפגישה חברתית כזאת - אשקול. אם לא כולט יעמדו בזה - אנו יוצאים נפסדים.

לגבי החזרת ענין הבטחון לידי המשטרה - אני לא מציע שנעסוק בענין זה פה. אם יש לשר המשטרה הצעה - יביא אותה לממשלה.

מר פ. קול: הצעתי הצעה ואני חוזר עליה - שתהיה פגישה עם כל אחד בנפרד. כמעט כל שבוע באות קבוצות של אליינים נוצרים. בכל פעם דורשים לפנייהם. יש מקום שבזמן שנפגשים עם קבוצת אליינים, שיסמיעו את הדבר בפניהם ויתנו לו פרסום.

אני שואל את היו"ר עוד שאלה: יש באפשרותו של משרד התיירות להזמין מראשי הנמלדה הנוצרית בארצות שונות שיבואו יחד עם קבוצות אליינים. כשנוטעת קבוצת אליינים מצרפת או מאמריקה הלטינית, ויודעים שיש שם ידידים, אפשר באותה הזדמנות לשלוח הזמנה. זה כמעט לא עולה לנו. והנה מופיע כומר בעל עמדה ושם ואנו מקבלים אותו. יש הזדמנות שהוא יגיד איזה דבר. אני שואל: האם הוועדה חושבת שכדאי לעשות הזמנות אחדות כאלה? אני מוכן להטיל על מנהל ~~המחלקה~~ לשכת התיירות, בהתייעצות עם הסגריירות - לא באופן מלאכותי אלא כמו שבא הארכיבישוף של יורק עם קתלין.

השר י. אלון: הרעיון נראה לי, בתנאי שההזמנה תיעשה בדרך של שיגרה, שלא תהיה התייחסות לענין אל-אקצה, אלא מביאים אותם בחור תיירים וכשהם כאן - אפשר להסביר להם במה מדובר. לא הייתי רוצה שיחשבו שמזמינים אותם כדי לסחוט מהם הודעה.

מר הלל: מזמינים ראשי דת מוסלמים באופן מפורש. השתמשנו בזה שבועות רחוקות היו כמה מוסלמים. לקחנו אותם אל המקום.

מר פ. ששון: לגבי האפשרות של הזמנת קדים ישראליים להגיע עם נוצרים - הצעתי היא כפי שהמלצת, שנקיים פגש אישי עם כל אחד מראשי הכנסיות. הוא הדין לגבי ענין זה: אנו לא מעונינים ליצור מהם גוף פועל ומשפיע. במיכוס שלך לגבי אפשרות התגובה כלפי הפעילים מבין הערבים, הצעת לא לגשת לפתרון סופי לפני סיום המשפט. מכאן ועד לאפס פעולה המרחק רב.

מר י. אלון: הייתי רוצה שתגבירו את הפיקוח על אל-קודס. ב) להמשיך במערכת השיחות שקיימנו עד עכשיו. יש לזה חשיבות רבה ואין צורך בהחלטה מיוחדת.